

PETER VAN DER POEL

Isaac van der Poel
(1769-1846)

*Het gemankeerde leven van
een Krommenieër*

Isaac van der Poel
(1769-1846)

*Het gemankeerde leven van
een Krommenieër*

PETER VAN DER POEL

Mijn Heer.

Ik heb de Eer-gehad om. Een. Gemede. Party
by. te. woonen. by. den. heer. Looher. fustelijn
in. den. Otter. te. west. Zaandam. Die. mijn. Leer
goot. is. bevalle. Daar. Stuur. Urd. mijn. deze
Dag. van. 22. Flacons. of. Fleskes. de. Indijpous.
Lat. de. Selme. met. transporte. Urd. Stuur.
de. Rekening. En. by. Din. Lat. de. Urd. gelt.
Stuur. De. Fust. moet. Urd. Sijfs. maake.
maar. Urd. Pas. voor. al. op. dat. dese. Loo.
goot. is. als. die. van. Looher. met. is. voor.
Ugen. gebruyt. En. was. Fannele.

Ik heb de. Eer. te. Lyn. Urd. ondernaar

Frans. Paul.
Amsterdam 24. Januarij 1713.

I. S. Loo. Urd. de. 22. Niet. in. gencet. heyt.
moet. hebbe. den. Koen. de. mijn. dienst. wel.
voor. den. met. de. Fustke.

**Brief van Isaac van der Poel aan Mijnheer Hennenberg, Coopman in Siroop
de Punch in de Kalverstraat te Amsterdam**

MijnHeer,

*Ik heb de Eer gehad om een Punch Partij bij te woone bij Den
heer Lopher, Castelijn in den Otter te West Zaandam. Die mijn
zeer goet is bevalle, daar Stuure Uw mijn deze dag van 22
Flacons of Flesse de Siropes Zal de Selve wel transporteere Uw
Stuure de Rekening En bij dan zal ik Uw gelt Stuure. De Prijs
moet Uw Selfs maake maar Uw Pas vooral op dat dezelve zoo
goet is als die van Lopher het is voor Eigen gebruik En voor
Famiele,*

Ik Heb de Eer te Zijn Uw Dienaar

I^k van der Poel

Crommenie 24 January 1813

*PS zoo Uw de 22 Niet in gereetheijt mogt hebben dan kan ik
mijn Eerst wel voorsien met 11 Flesse*

(“Lopher” is Johan Philip Lobherr, kastelein in de herberg De Otter te
Zaandam)

Inhoudsopgave

Voorwoord

I.	Afkomst	1-3
II.	Isaacs jonge jaren (1769-1793)	4-9
III.	De jaren van ontsparing (1793-1813)	10-14
IV.	1813: Eerste rechtszaak en veroordeling	15-30
	1. De arrestatie	15-18
	2. Het voortraject van de rechtszaak	19-23
	3. De rechtszaak	24-29
	4. De veroordeling	30
V.	Gevangenschap en gratie (1813-1814)	31-37
VI.	Recidive en nieuwe veroordeling (1814-1820)	38-44
VII.	Afgewezen gratieverzoek en gevangenschap (1820-ca.1827)	45-53
	1. Afgewezen gratieverzoek	45-49
	2. Gevangenschap	49-53
VIII.	De laatste twee decennia en Isaacs nageslacht	54-61
	1. De laatste twee decennia	54-56
	2. Isaacs nageslacht	56-61
	Belangrijkste bronvermeldingen	62-66

Voorwoord

In de jaren '80 van de vorige eeuw liep ik tijdens stamboomonderzoek tegen mijn oudvader Isaac van der Poel aan. Al snel ontdekte ik dat deze schilder uit Krommenie niet altijd het rechte pad had bewandeld. Hij bleek een twee keer veroordeelde oplichter te zijn die lange tijd in de gevangenis had doorgebracht.

Toen al had ik het voornemen ooit een boekje over hem te schrijven. Zo'n voornemen kun je blijkbaar makkelijk decennia lang koesteren. Eindelijk is het er dan toch van gekomen. Op basis van de beschikbare bronnen is zijn levensloop zo goed mogelijk gereconstrueerd.

We maken kennis met een man die ploeterend door het leven ging en in zeer zware economische tijden gebruik maakte van het talent dat hij had om mensen een rad voor de ogen te draaien. Hij rechtvaardigde dat door de noodzaak die hij voelde om zijn gezin te onderhouden. Het inzicht dat zijn praktijken nooit goed konden aflopen en dat hij met zijn jaren in het gevang dat gezin juist in de steek liet, is waarschijnlijk pas op latere leeftijd gekomen.

Ik heb met veel plezier aan dit boekje gewerkt. De les dat misdaad (in het geval van Isaac: wanbedrijf) niet loont, kan weer eens getrokken worden.

Utrecht, augustus 2023

Peter van der Poel

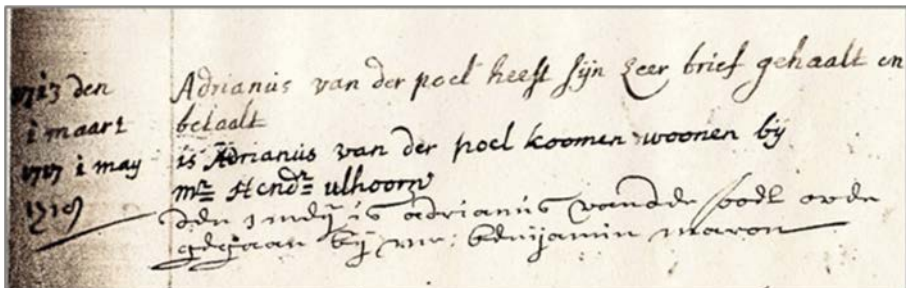
poel1952@gmail.com

I. Afkomst

Er zijn vele redenen waarom iemand strafbaar gedrag gaat vertonen. Maar je kunt van Isaac van der Poel moeilijk beweren dat hij uit een verkeerd milieu kwam.

Zijn grootvader Adriaan van der Poel (1699-1739) had een goede opleiding genoten en dreef een eigen chirurgijnspraktijk in Bloemendaal, waar hij ook kerkelijke (o.a. kerkmeester) en publieke functies (o.a. schepen) vervulde¹.

Uit 't Boeck van knechten en leerlingen, 1683-1729

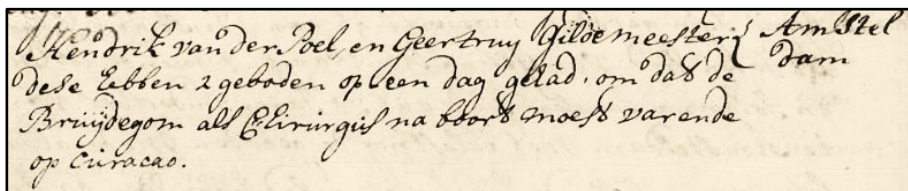
Als hij in 1739 overlijdt, wordt voor het begraven slechts 3 gulden impost² betaald, d.w.z. dat zijn jaarinkomen beneden 200 gulden lag en/of zijn vermogen beneden de 2.000 gulden, dus welgesteld was hij niet. Zijn vrouw bleef achter met vijf minderjarige kinderen en zet de chirurgijnswinkel voort met hulp van derden³.

Van de zeven kinderen van de chirurgijn, waarvan we er vier als volwassenen tegenkomen, kwamen er een paar goed terecht. Isaacs oom Izak (1723-1766) hertrouwt in 1753 met de welgestelde Maartje Cornelis Honig, weduwe van Jacob Arentsz. Breet, in leven eigenaar van een olieslagerij. Zij was de dochter van Cornelis Jacobsz. Honig, een succesvol papierfabrikant te Zandijk, die in 1755 een flinke erfenis nalaat⁴. Oom Izak had een heel goed (tweede) huwelijk gesloten. Als hij in 1766 komt te overlijden, betaalt de familie 30 gulden impost, het hoogste tarief (jaarinkomen boven 800 gulden per jaar en/of vermogen boven de 12.000 gulden).

Dan was er ook oom Jacob (1729-1788), aanvankelijk schoolmeester. In 1773 wordt hij poorter te Enkhuizen en in 1777 wordt hij daar tot Commissaris van de Bank van Kleine Zaken benoemd⁵. Daar bevindt hij zich tussen de leden van de Enkhuizer patriciërsfamilies. Het imposttarief als hij in 1788 wordt begraven, is desondanks maar 3 gulden. Welgesteld was hij dus niet, maar waarschijnlijk wel een man met inhoud.

Tante Catharina (1737-1816) trouwt met Leendert de Koning, ook chirurgijn. Hij nam de chirurgijnswinkel van zijn schoonmoeder in Bloemendaal over⁶. Leendert was niet onbemiddeld. Hij kwam uit de familie die ging over de Haarlemmerolie (de firma C. de Koning Tilly, waar Leendert op het eind van zijn leven nog even directeur van werd⁷). Catharina was aan het eind van de 18de eeuw enkele jaren Regentes van het Kinderhuis te Overveen⁸. Hun zoon Cornelis de Koning (1758-1840) werd in brede kring bekend als literator en geschiedschrijver en daardoor een notabele in Haarlem⁹, de stad waar zijn neef Isaac, onze hoofdpersoon, in 1820 als recidivist voor de rechter werd gebracht. Daar moet Cornelis weet van gehad hebben, maar dat zal hij vast niet in de kring waarin hij zich bewoog aan de grote klok gehangen hebben. Ook de broers van Cornelis hadden goede maatschappelijke posities.

En tot slot is daar Isaacs vader Hendrik (1735-1776). Hij was in Amsterdam terecht gekomen en leerde daar een weduwe, Geertruij Gildemeester (1730-1816), kennen waarmee hij in 1761 trouwde. Het huwelijk vond versneld plaats, omdat Hendrik als scheepschirurgijn direct daarna naar Curaçao moest. Hij was blijkbaar in de voetsporen van zijn vader getreden, maar of hij meer geleerd had dan wat hij in de chirurgijnspraktijk van zijn moeder had opgestoken, is niet achterhaald.

Hendrik van den Boel en Geertruij Gildemeesterij - Amstel
Dese hebben 2 geboden op een dag gelid, om dat de dam
Briydegom all Chirurgij na dore 8 moets varende
op Curacao.

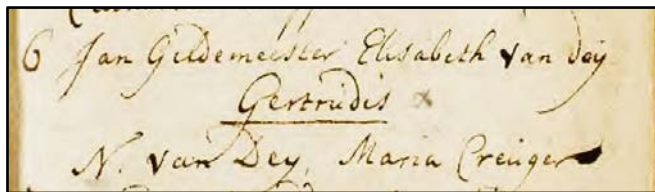
Trouwboek Sloterdijk 11 augustus 1761

Zo beleefde de bruid de wittebroodsweken zonder haar nieuwe echtgenoot. Met haar eerste echtgenoot Adolph Meering was ze in 1745 op haar 15de (!) getrouwd en als het al een “moetje” was, dan is daar geen levensvatbaar kind van geworden (Elisabeth Meering kwam pas een vol jaar later).

Als Isaac zijn vermogen om de feiten te verdraaien al van iemand had, dan was het van zijn moeder. In 1745 geeft de 15-jarige Geertruij op 18 jaar te zijn en in 1757 zegt ze bij de trouwaangifte 28 in plaats van 30 te zijn. Met een vijf jaar jongere echtgenoot komt het nu blijkbaar uit zich wat jonger voor te doen.

De Gildemeesters kwamen uit het bisdom Paderborn. Als Isaacs grootvader Jan Gildemeester in 1729 in Amsterdam trouwt met Elisabeth Vonde, ook uit Paderborn, hebben beiden al meerdere huwelijken achter de rug en zijn ze niet meer zo jong.

Er kan wel geconcludeerd worden dat Hendrik de sociale status van de familie Van der Poel door het huwelijk met een Gildemeester niet echt verhoogd heeft. Jan Gildemeester († 1756) was in het begin van de 18de eeuw vanuit Paderborn naar de Republiek getrokken, vermoedelijk om daar de armoede te ontstijgen, maar dat heeft niet direct tot waarneembaar succes geleid. De familieleden werden gedoopt, trouwden (pro deo) en werden begraven (pro deo). Ook de weeskamerarchieven laten steeds zien dat zij minvermogend waren en er is, behalve in de VOC-archieven, geen informatie over het doen en laten van de Gildemeesters beschikbaar.

Doop Gertrudis (Geertruij) Gildemeester Amsterdam 06-04-1730

II. Isaacs jonge jaren (1769-1793)

De eerste man van zijn moeder Geertruij Gildemeester was in 1747 in dienst van de VOC in Azië omgekomen¹⁰. Zij zal er vast niet gerust op geweest zijn toen Hendrik in 1761 de reis naar Curaçao maakte. Er zijn geen verdere reizen van Hendrik bekend en ook komen we hem niet meer tegen als chirurgijn. Ze vertrekken vanuit Amsterdam naar Uitgeest en strijken in 1766, met dan al drie kinderen van hen beiden, neer in Krommeniedijk¹¹. Hendrik en Geertruij krijgen in totaal zes kinderen die allemaal volwassen worden en trouwen.

In Krommeniedijk worden nog drie kinderen geboren. Isaac ziet op 02-06-1769 het levenslicht als het vijfde kind en wordt twee dagen later gedoopt in het kerkje van Krommeniedijk door Ds. Lambertus Twisker, wiens vrouw Maria het kerkje zo mooi geborduurd had¹². Boven hem zaten vier zussen en in 1772 volgde nog een broertje Jacob.

2 Junij
Isaac --- { Hendrik van der Poel } geboren
                  { Geertruij Gildemeester } 2 Junij
                  Loudende vader zelve
                  kent ten doop.

In 1773 verhuist het gezin naar Krommenie, omdat Hendrik daar in juli aan de slag gaat als de nieuwe kastelein van de herberg "De Veerschuit". De naastgelegen overdekte kolfbaan huurt hij erbij.

Eigenaar sinds maart van dat jaar was Nicolaas Dilhoff, wijnkoper te Alkmaar, die er 4.021,- gulden voor betaald had. Hendrik tekende een huurcontract voor vier jaren, ingaande 1 mei 1773, met een optie voor nog vier jaren. De huurprijs was 225 gulden voor het eerste jaar en daarna 250 gulden per jaar¹³. Zo kwam Isaac als kleuter te wonen op wat nu de Zuiderhoofdstraat 84 in Krommenie is, pal tegenover de kerk en naast notaris en schout¹⁴ Johannes Beets.

Links het Heerenlogement (1818-1920), de opvolger van “De Veerschuit”¹⁵

In 1776 trouwt Isaacs 29-jarige halfzus Elisabeth Meering. Zij woonde al niet meer thuis. Een paar maanden later, Isaac is dan zeven jaar oud, overlijdt zijn vader. Buurman Johannes Beets doet de aangifte en Hendrik, bepaald niet rijk geworden van zijn herberg, wordt pro deo begraven.

Moeder Geertruij bestiert vanaf die tijd de herberg en heeft dat, met hulp, nog vele jaren gedaan. Als Isaac 13 jaar is, vertrekt zijn oudste zuster Catharina vanwege haar huwelijk. Zij betaalt dan nog 6 gulden impost (jaarinkomen 200-400 gulden en/of vermogen tussen 2.000-6.000 gulden), terwijl de twee zussen onder haar, Amelia en Johanna Maria, een paar jaar later als minvermogenden pro deo trouwen, beiden met mannen in het laagste imposttarief.

De jaren '80 van de 18de eeuw waren in hoge mate onrustig in de Republiek. Het decennium was begonnen met de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784) die de Nederlandse positie op het wereldtoneel sterk verzwakte. De periode 1780-1801 wordt gezien als een revolutionaire periode, onderbroken door de restauratie van 1787-1795. Tijdens de eerste revolutie van 1780-1787 lagen de Patriotten en de Oranjegezinden flink met elkaar overhoop. Pruisische interventie bezorgde de Patriotten vooralsnog de nederlaag, waarna Stadhouders Prins Willem V zijn positie heroverde en veel Patriotten in ballingschap gingen. Oranjegezinden organiseerden optochten om hun steun aan stadhouder Prins Willem V te betuigen¹⁶.

Op 8 maart 1788, de dag van de 40ste verjaardag van de Prins, vond er ook zo'n optocht plaats in Krommenie, op de weg naar Wormerveer. Hiervan maakte Johannes Jelgerhuis een mooie prent die in het Rijksmuseum wordt bewaard¹⁷. De namen van de deelnemers staan hierop vermeld. De 18-jarige Isaac van der Poel was van de partij (zie afbeeldingen hierna). Hij liep naast zijn neef Cornelis de Koning, de al genoemde latere notabele van de stad Haarlem. Ook zijn zwager Dirk de Roo, man van zijn zus Amelia, en Klaas Hekelaar, de aanstaande echtgenoot van zijn zus Maria, liepen mee. Op 20 april werd de optocht met grotendeels dezelfde deelnemers hervat.

De HEER OVERSTE en COMMANDANT VAN DE SCHUTTERS.	<i>Cornelis Koningh,</i>
11. <i>Jan Vredenburg.</i>	19. <i>Vierte gelid Izaak Poel,</i>
12. <i>Cornelis de Jong. (Tambour)</i>	<i>Schutters, Dirk Reijers Kuiper.</i>
De HEER EERSTE LUITENANT.	SOUS LUITENANT.
13. <i>Cornelis van Orden.</i>	20. <i>Jan Klaasz Bakker.</i>
<i>Cornelis de Wilde,</i>	VIER ZANGERS.
14. <i>Eerste gelid Klaas Jans Bakker,</i>	21. <i>Klaas Kool,</i>
<i>Schutters, Gerrit Schoen,</i>	<i>Cornelis Kool,</i>
<i>Keindert Swarfluis.</i>	<i>Willem Jacobs Kuit,</i>
<i>Klaas Riet,</i>	<i>Jacob Jans Hamminga.</i>
15. <i>Tweede gelid Jan Vredenburg,</i>	TIMMERKNEGTS.
<i>Schutters, Jacob Vredenburg,</i>	22. <i>Dirk Gerbrands Keijning,</i>
<i>Jan Koekebakker.</i>	<i>Jan Alberts van Utrecht,</i>
DE HEER VAANDRIG.	<i>Gerrit Abrahams Koomen,</i>
16. <i>Gerrit van Vliet Oosterhoorn.</i>	<i>Cornelis Leguit,</i>
De HEER LUITENANT VAN HET	<i>Jan Leguit,</i>
TWEDE PELOTON.	<i>Hilbrand Schoen,</i>
17. <i>Machiël Beets.</i>	<i>Jan Klaasz groot,</i>
<i>Dirk Haan,</i>	<i>Wullem Pieters Krook,</i>
18. <i>Derde gelid Frederik Bakker,</i>	<i>Teunis Klaasz Ooms,</i>
<i>Schutters, Klaas Heekelaar,</i>	<i>Klaas Roes,</i>
<i>Klaas Jans Max.</i>	<i>Cornelis Keijning,</i>
<i>De Papier Mool de Mol. D. De Hennip-kloppers Mool de Swaan.</i>	<i>Jan Jansz Booy,</i>

Fragmenten uit de prent van Jelgerhuis uit 1788, Isaac onder nr. 19

Isaac bevond zich overduidelijk in de kring van Oranjegezinden. Als hij in de volgende eeuw genoodzaakt is smeekbrieven te schrijven aan Willem I (1814, 1821), zijn soeverein vorst en daarna koning, laat hij dat ook duidelijk weten, maar dat was niet gespeend van eigen belang.

In mei 1789 deed zich in "De Veerschuit" een incident voor waar Isaac niet bij was, maar waar hij in zekere zin wel de aanleiding toe vormde. Notaris Joannes Beets legde de getuigenverklaringen vast¹⁸.

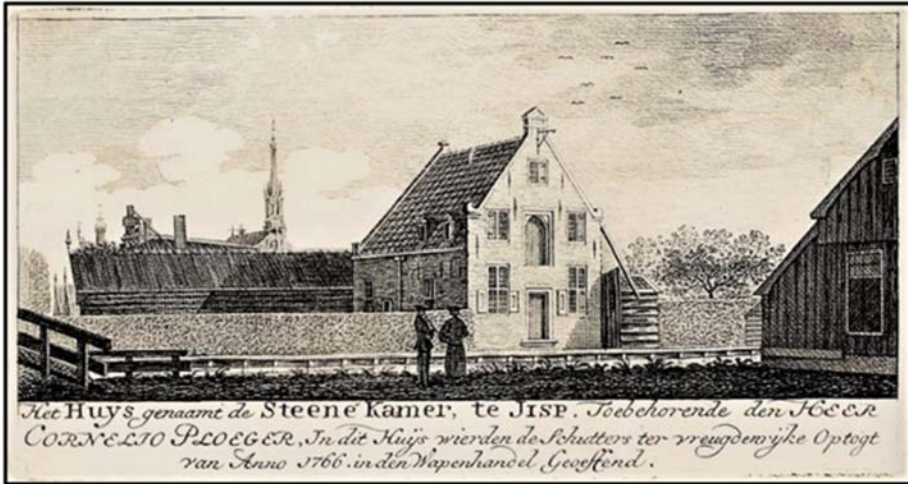
Geertruij wenste bij de aanstaande kermis geen gebruik meer te maken van de diensten van Pieter Cornelisz. Dekker, een plaatsgenoot die in maart 1788 nog als adjudant voorop gelopen had in de optocht voor de Prins van Oranje. De "Castelijnette" dacht het nu wel af te kunnen met de hulp van haar 20-jarige zoon Isaac. Dit had zij meegedeeld aan Mietje Jans, de vrouw van Dekker die ernaar was komen vragen. Pieter Dekker kwam hierop verhaal halen en ging zich te buiten aan vloek- en scheldpartijen, waarbij hij geweld niet uit de weg ging.

Hij sloeg Geertruij tegen haar hoofd, waardoor ze van haar stoel op de grond viel en "buiten weet" lag. Haar dochter Maria, in huis aanwezig, snelde van zolder naar beneden en liep naar de deur om hulp te roepen. Op dat moment liep de 16-jarige Aris Hooghuijs langs. Hij kwam binnen en was mede getuige van wat er voorviel. Maria kreeg rake klappen met meerdere stoelen tegen haar hoofd; zij liep een hoofdwond op en er werd een poot van haar zilveren oorijzer afgeslagen. Vervolgens raakte een rondvliegende stoel ook nog de 3-jarige kleindochter van Geertruij, Trijntje de Roo, waardoor er "bloed uijt haar Neusje sprong". Pieter verliet uiteindelijk het pand onder het roepen van verwensingen en bedreigingen. Zo ging het leven van een herbergierster dus niet altijd over rozen. Geertruij is tussen 1789 en 1794 gestopt in "De Veerschuit", want in ieder geval in 1794 was Klaas Jans Roes daar kastelein¹⁹.

In maart 1793 trouwen zowel Isaac als zijn jongste zus Maria Roelina. Maria trouwt met Klaas Hekelaar, zeildoekfabrikant. Beiden betalen 30 gulden impost. Het is onwaarschijnlijk dat de financiële positie van Maria nu zoveel beter was dan die van haar zussen. Misschien heeft Klaas Hekelaar die 60 gulden betaald vanuit prestige-overwegingen. Hij kon het in ieder geval wel missen.

Op 8 maart 1793 gaat Isaac in ondertrouw met de 20-jarige Anna Ploeger uit Jisp en zij trouwen daar op 24 maart. Zij was de dochter (de 5de Anna!) van de niet onbemiddelde Cornelio Cornelisz. Ploeger (1734-1794) uit Jisp en groeide op in het huis "de Steene Kamer" (zie afbeelding hierna: "Het Huys genaamt de Steene Kamer, te Jisp. Toebehorende den Heer Cornelio Ploeger, In dit Huijs wierden de Schutters ter vreugdelijke Optogt van Anno 1766 in den Wapenhandel Geoeffend."). Isaac had een goede partij aan de haak geslagen.

Ook Isaac en Anna betalen beiden het hoogste bedrag aan impost (30 gulden) bij hun huwelijk, Isaac in Krommenie en Anna in Jisp. Of Isaacs financiële positie dat rechtvaardigde, is twijfelachtig. Zich kapitaalkrachtiger voordoen dan in werkelijkheid het geval was, werd een rode draad in het leven dat nog voor hem lag. En hoewel ook hij ongetwijfeld niet graag belasting betaalde, moest hij op zijn aanstaande schoonfamilie wel een goede indruk maken.

Kopergravure (anoniem) ouderlijk huis Anna Ploeger, 1766²⁰:

Bij het huwelijk was Anna overigens al een kleine zes maanden zwanger. Cornelio Ploeger, die een jaar later overleed, had dus niet zo heel veel keus toen hij instemde met dit huwelijk.

Maart
 Kerk: Naak: van der Poel Jongvrou te Gemeene
 Anna Ploeger Jongvrou te Met. Jisp / 30
 Klaas Jansz. Groen: Jongvrou: Met.
 Kerk: Trijntje Ploeg: Wemmel Jongvrou: Beijde te
 Gemeene ..... Part Dec
 30 Klaas Metelaar Jongvrou Met
 Maria van der Poel Jongvrou: Beijde te Gemeene
 Kerk: nu leden ende Cad. Wil. van / 30: 0: 0 voor Beijde / 60

III. De jaren van ontsparing (1793-1813)

Na het huwelijk zijn Isaac en Anna in Jisp gaan wonen en zij bleven daar tot 1801. Medio juni 1793 werd hun oudste zoon geboren en vernoemd naar Isaacs vader Hendrik. Waarmee Isaac in de tijd in Jisp zijn inkomen verdiende, is niet bekend. In de 19de eeuw komt hij steeds voor als schilder of verver. In 1798 wordt hun zes maanden oude dochtertje Geertruij begraven. Isaac betaalt dan 3 gulden impost en dat geeft waarschijnlijk zijn economische positie van dat moment goed weer. In 1799 overlijdt Isaacs schoonmoeder Anna Goetschik. Blijkens de betaalde impost zat zij nog steeds in de hoogste vermogensklasse. Haar vier kinderen zullen dus het één en ander geërfd hebben.

In 1801 is Isaac met Anna en drie kinderen (Hendrik, Cornelis en Anna) terug in Krommenie. Van contacten met de familie Ploeger zijn vanaf die tijd geen tekenen meer te vinden, maar het valt niet uit te sluiten dat Anna nog weleens bij haar broers heeft aangeklopt. Daar was regelmatig alle reden toe, want haar leven met Isaac zal niet makkelijk geweest zijn. De welstand die zij in haar jeugd gewend was geweest, kon hij haar absoluut niet bieden.

De Geertruij die in 1801 in Krommenie geboren wordt, overlijdt na 22 dagen en wordt pro deo begraven. Isaac is nu dus “officieel” minvermogend. Dat was dan binnen een decennium heel hard gegaan!

Na de geboorte van weer een Geertruij in 1802 heeft Isaac zich in 1803 met zijn gezin met vier kinderen tijdelijk in Haarlem gevestigd. Uit een akte van indemniteit van 24 mei²¹ maken we op dat Evert Kruijsdijk, kleermaker, en Dirk van Velkthuysen, een winkelier uit Haarlem, zich borgstellen voor het gezin. Zij verklaren dat

“ingevalle de voornoemde Persoon binnen den tijd van 6 Jaaren onverhoopt, tot armoede mogt komen te vervallen, wij voor haar onderhoud zullen zorg dragen, en alle Armbezorgers binnen dezelve Stad daarvan indemneren en bevrijden”.

De beide borgen namen wel een risico, want al in Haarlem, en wie weet al eerder, is Isaac gestart met de praktijken die hem uiteindelijk fikse straffen hebben opgeleverd.

Wy ondergeschreven, verklaren ons by deze te stellen tot Borgen voor
de Perfoonen van *Isaak van der Poel, en*
Anna G. loezer. Echte kinderen, en niet Kinderen,

Alum Haarlem den 24. May 1803.

Groot Pruyz Dyk
Dijk Van Veltkamp

In 1804 vinden we het eerste bewijs voor een schuldprobleem van Isaac. De firma Pieter Veltkamp & Co stuurde toen een rekening voor hem door naar zijn broer Jacob van der Poel in Haarlem, omdat Isaac niet betaalde voor geleverde goederen. Het betrof een schuld van f 171,11 voor "32 Leydsche Kaan en 34 Soetemelken"²². Omdat de rekening in 1813 weer opduikt in de rechtszaak tegen Isaac, zal Jacob dus niet betaald hebben.

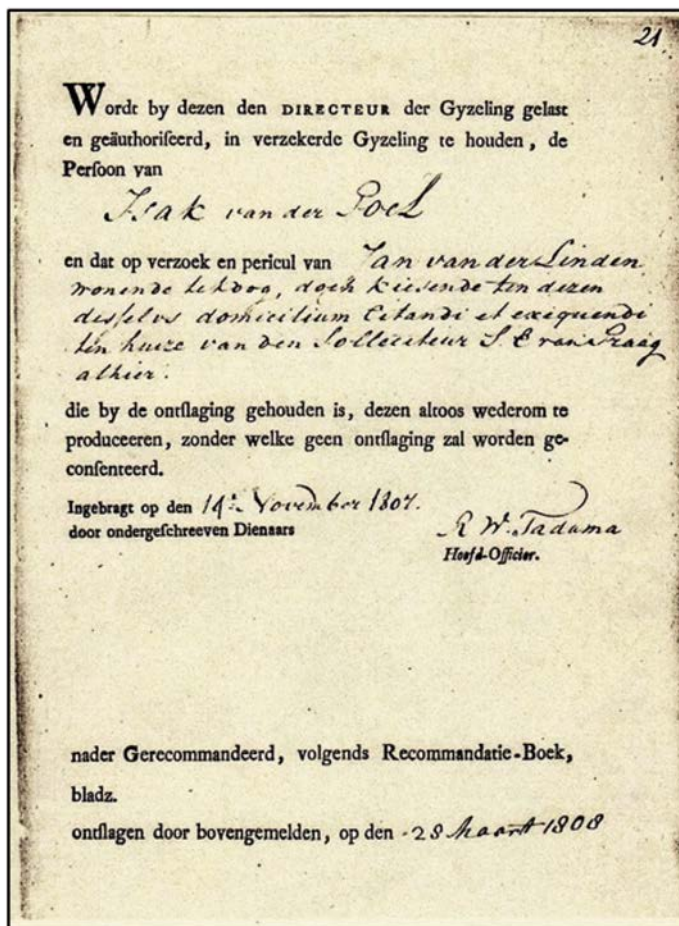
Nota *Amsterdam 1804*
De Heer Isaac van der Poel te Haarlem
debet aan Pieter Veltkamp & Co.

Nadat in 1805 in Haarlem weer een dochtertje geboren wordt (dat in 1808 overlijdt), zijn ze in 1807 weer terug in Krommenie waar in augustus zoon Jan geboren wordt. Een maand later zien we dat Isaac zijn hand blijkbaar echt had overspeeld.

Op 14 november droeg de Amsterdamse Hoofd-Officier, R.W. Tadema, de Directeur der Gijzeling op "Izak van der Poel" in verzekerde gijzeling te houden op verzoek van Jan van der Linden, een koopman uit De Koog. De gijzeling duurde van 14 november 1807 tot 28 maart 1808²³.

R.W. Tadema²⁴

Uit de afbeelding uit het Archief van de Directeur der Gijzeling in Amsterdam (zie hiervoor):

“Jan van der Linden, wonende te Koog, doch kiesende ten dezen deselves domicilium citandi et exiquendi ten huize van den Solliciteur* S.E. van Praag alhier”

(* Een solliciteur was bevoegd om voor anderen verzoekschriften in te dienen.)

We zien dus dat Isaac zowel in 1804 als in 1807 al problemen had met het betalen van zijn schulden. Of dit het topje van de ijsberg was, is niet bekend, maar gezien wat er nog volgt in de komende jaren is het onwaarschijnlijk dat dit in het eerste decennium van deze eeuw de enige schuldproblemen zijn geweest. Er gingen ook verhalen rond over Isaac die niet bewezen zijn en waarschijnlijk ook onjuist waren. Als in 1813 in Amsterdam een proces tegen Isaac gevoerd wordt, vinden we bij de processtukken ook een brief van de burgemeester van Krommenie, Jacobus Alberti, waarin hij schrijft over een andere gijzeling. Het zou gaan over een gijzeling van Isaac in Amsterdam “voor ongeveer 1½ of 2 Jaar” wegens het kopen en niet betalen van een partij cochenille (een rood pigment) van de heren Thomas & Compagnie²⁵. Dit bedrijf bestond inderdaad, gevestigd op de Keizersgracht in Amsterdam, maar van deze veronderstelde gijzeling is niets terug te vinden in het archief van de Directeur der Gijzeling (1803-1818). Als Isaac in 1813 wordt verhoord, zegt hij nooit in hechtenis te zijn geweest, maar wel in 1807 in civiele gijzeling “wegens schuld” (de zaak met Jan van der Linden).

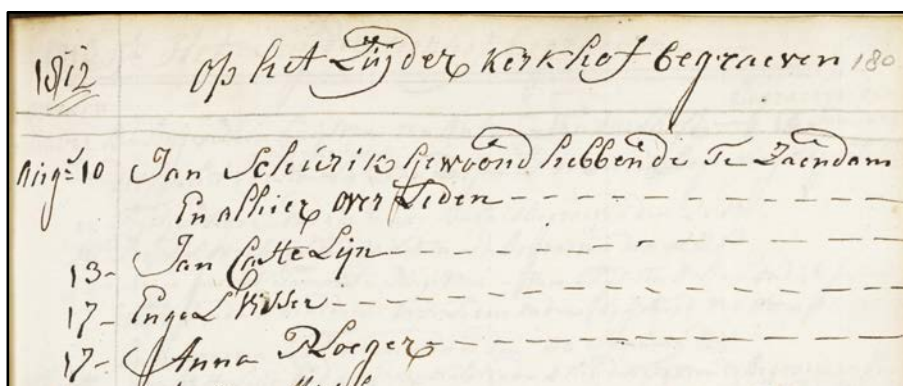
Nu was de economische situatie in de Republiek in deze periode ook verre van rooskleurig. De neergang was al goed zichtbaar in de tweede helft van de 18de eeuw en werd versneld door de politieke situatie. De historicus Kossmann dateert de crisis van ongeveer 1780 tot het midden van de 19de eeuw. Na de burgeroorlog van de jaren '80, de Franse inval van 1795 en de lange periode van revolutionaire overheersing vond in 1813 “de weer bevrijde staat weinig van zijn tradities en vrijwel niets van zijn kracht terug”. Kossmann constateert dat de economische crisis vooral de arbeiders en de “verproletariserende middenklassen” het zwaarst trof. Door de inlijving bij het Franse keizerrijk (1810) werd de economische toestand nog beroerder dan in de vijftien jaren daarvoor²⁶.

Isaac moest in een land met grote staatsschulden, hoge belastingen en een zeer hoge werkeloosheid zijn gezin maar zien te onderhouden. Tegen deze achtergrond moeten we Isaacs "armoedeval" en de manier waarop hij zich probeerde staande te houden mede beoordelen.

In juni 1812 wordt het negende kind (Maartje) van Isaac en Anna geboren en twee maanden later overlijdt Anna Ploeger, 39 jaar oud, in hun huis aan de Heilige Weg nr. 216. Zij wordt op 17 augustus begraven op het Zuiderkerkhof in Krommenie.

Eind 1812 was de 43-jarige Isaac een alleenstaande ouder met zes kinderen: Hendrik (19), Cornelis (17), Anna (13), Geertruij (10), Jan (5) en Maartje (0). Verder was er nog zijn al 82 jaar oude moeder Geertruij Gildemeester, die van haar zes kinderen alleen nog haar oudste dochter Amelia en zoon Isaac over had.

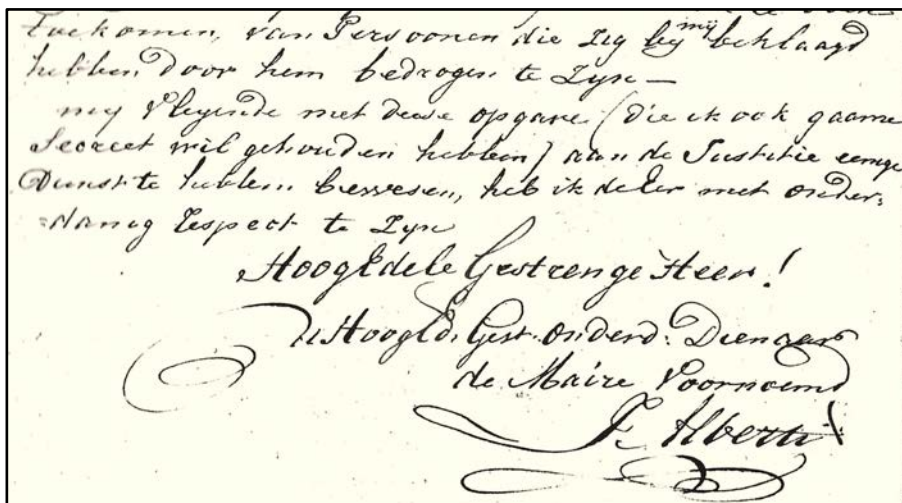
En Isaacs zwaarste periode moest nog komen ...

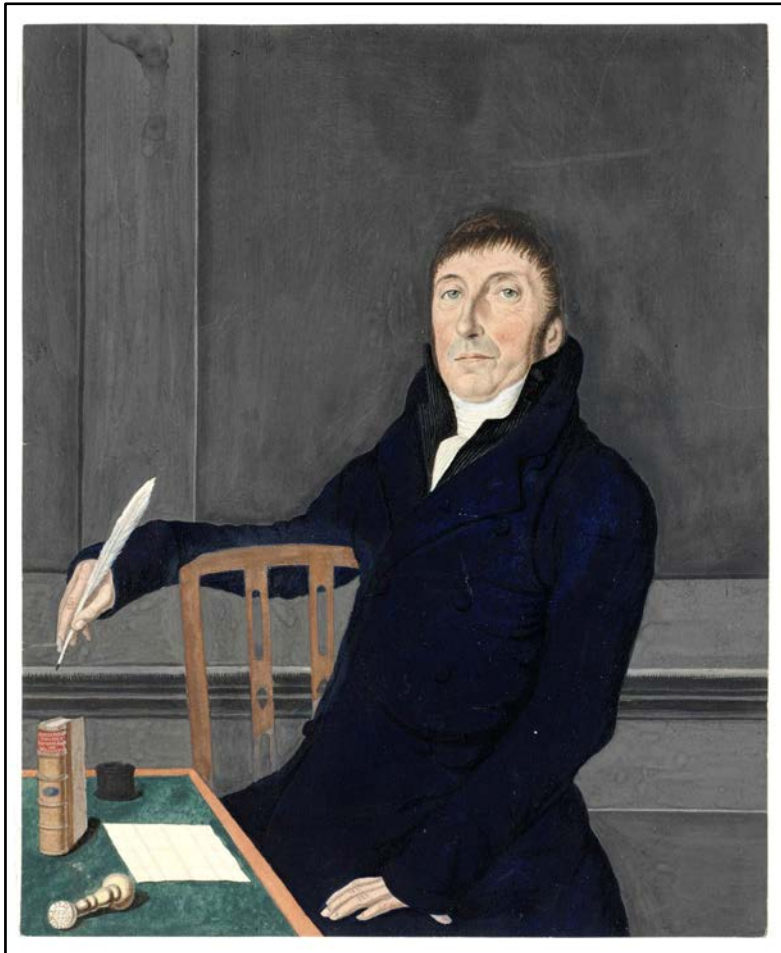
IV. 1813: Eerste rechtszaak en veroordeling²⁷

1. De arrestatie

Er komen steeds meer klachten over Isaac binnen, zowel bij de rechterlijke macht als bij de burgemeester van Krommenie. De laatste, Jacobus Alberti, schrijft op 28 mei 1813 een brief naar de Keizerlijke Procureur Crimineel van het Departement van de Zuiderzee Mr. P.W. Provo Kluyt. Hij stelt daarin heel veel klachten over Isaac gehad te hebben. Al zijn schippers op Amsterdam, Haarlem, Alkmaar en Purmerend heeft hij verboden nog goederen voor Isaac van der Poel mee te nemen zonder de afleveraars te waarschuwen. Maar nu gaan de goederen dus naar andere plaatsen, bijvoorbeeld Zaandam, en worden daar verkocht of met een kleine schuit alsnog naar Krommenie getransporteerd. Er is sprake van een schippersknecht die in Amsterdam “de beste Getuigenis” over Isaac geeft, waardoor men in goed vertrouwen goederen levert. Volgens Alberti zou die knecht niemand anders dan Isaacs oudste zoon Hendrik zijn. Ook zou een Jan Jordaan uit Krommenie (“een Man die bij mij in geen goeden Reuk staat”) met zijn schuitje voor Isaac varen. Alberti wil graag meewerken aan het paal en perk stellen aan deze praktijken, maar rekent wel op discretie in deze.

Tue komen van Persoonen die zig ^{mij} beklaagd hebben door hem bedrogen te Zyn —
my vlyende met dese opgave (die ik ook gaarne Secret met gehouden hebben) aan de Justitie eenige Dienst te hebben bewezen, heb ik dezer met onder-
danig Respect te Zyn
Hoogdele Gestenge Heer!
U Hoogd. Gest. onder. Dienaar
de Aaire Voornam
J. Alberti

Anonieme tekening (1812) van Jacobus Alberti,
Burgemeester (maire) van Krommenie²⁸

Op dinsdag 15 juni 1813 is het gedaan met het vrije bestaan van Isaac. Jean de Quack, commissaris van politie te Zaandam, vertrekt om 21.00 uur naar Krommenie om hem te arresteren. Hij laat zich vergezellen door Claude Burin, brigadier van de Keizerlijke Politie, de gendarme Jan Francois Giranton en de beide sergeanten van politie Klaas Dekker en Hendrik Voskamp. In Krommenie melden ze zich bij Jacobus Alberti.

Na de burgemeester te hebben uitgelegd wat het doel van het bezoek is, wordt verzocht om assistentie van zijn sergeant van politie. Die gaat met Dekker op verkenning om te zien waar Isaac van der Poel en ook Jan Jordaan wonen. Daarna wordt besloten dat de burgemeester Jan Jordaan zou gaan aanhouden.

De commissaris gaat met zijn manschappen naar het huis van Isaac van der Poel. Enkele mannen worden achter het huis opgesteld en de commissaris meldt zich aan de voordeur. Isaac van der Poel en zijn beide zoons Hendrik en Cornelis worden vervolgens in hun huis gearresteerd. De commissaris vraagt Isaac van der Poel naar zijn papieren. Isaac van der Poel zegt ze niet te hebben. Het huis wordt vervolgens doorzocht, maar er wordt inderdaad niets gevonden.

Commisaris van politie te Zaandam, J. de Quack²⁹

Daarna vertrekt het hele gezelschap naar Jan Jordaan, die al in handen van de burgemeester was. Alle vier gearresteerden worden vervolgens naar het Huis van Arrest te Zaandam gebracht om de volgende morgen op transport naar Amsterdam te worden gesteld.

Een grote schrik is de arrestatie ook voor de hoogzwangere Immetje Luijt, de dienstmaagd van Isaac. Zij zal die avond in het huis aanwezig geweest zijn. In de maand na de arrestatie bevalt zij van een dochttertje Marensia en het is zo goed als zeker dat Isaac de vader is.

Het is bijzonder dat Alberti, die de geboorteakte ondertekent, in de akte laat opnemen dat zij de “dienstmaagd bij Isaak van der Poel alhier” is. Hij zal er het zijne van gedacht hebben.

gecompareerd, Margaretha Bakker Dorps Broed-
 -vrouw alhier, dewelke ons verklaarde dat op dien
 Eersten Inventegote deses Maand Sijdy, Si morgens
 Vier uur, Jansje Luyt, dienst-magd by Isaack
 van der Poel alhier, is verlost van een kind van
 het Vrouwelyk geslacht, het welk zy ons voorstelde
 aan het Lelvede voor een Suericum van Marensia
Luyt genaemde. De gemelde verklaring en Voor-

Uit de geboorteakte van Marensia Luyt, 24 juli 1813 (geb. 21 juli)

Isaac zal haar vermoedelijk kort na de dood van Anna in dienst genomen hebben en is waarschijnlijk al snel met haar in hetzelfde bed verzeild geraakt. Verderop zullen we zien dat hij Marensia ziet als het zevende kind waar hij voor moet zorgen en noemt hij Immetje zijn echtgenote. Maar dat was ze toen nog niet ...

Ook voor Klaas Hekelaar moet dit een bijzonder vervelende avond geweest zijn. Hij was in 1807 weduwnaar geworden na het overlijden van Isaacs zus Maria en daarna in 1809 hertrouwd. Maar ook daarna toonde hij nog grote betrokkenheid bij zijn voormalige schoonfamilie Van der Poel. Zo had hij zich in 1811 ontfermd als voogd over de vijf kinderen Bakker van Johanna van der Poel, de eveneens overleden zus van Maria, en is hij het die in 1816 aangifte doet van het overlijden van de 86-jarige (85 volgens de akte ...) Geertruy Gildemeester.

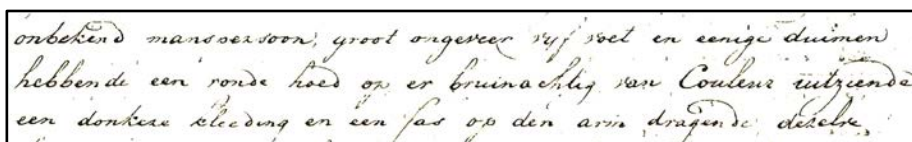
In 1813 maakt Hekelaar deel uit van het gemeentebestuur van Krommenie in de rol van adjunct-burgemeester (maire)³⁰. Het moet voor hem in de positie van adjunct-burgemeester, tevens succesvol zakenman, toch behoorlijk gênant zijn geweest om de broer van zijn overleden vrouw zo in de problemen te zien komen. Ze waren allebei van 1769 en zullen in hun jeugd vast met elkaar zijn opgetrokken. Krommenie was in 1813 een niet zo grote gemeenschap van tussen de 1800 en 1900 inwoners³¹ en veel Krommenieërs zullen elkaar gekend hebben. Ongetwijfeld is Isaac daar flink over de tong gegaan. Klaas zal het vooral ook met de oude moeder van Isaac en met zijn jonge kinderen te doen gehad hebben.

2. Het voortraject van de rechtszaak

In 1811 hadden de Fransen een reorganisatie van de rechterlijke macht doorgevoerd. Het Departement van de Zuiderzee (voorheen Amstelland en Utrecht) werd opgedeeld in zes arrondissementen waarvan Amsterdam er één was. Elk arrondissement had een eigen Rechtbank van Eerste Aanleg. De Amsterdamse Rechtbank telde twintig leden. Keizerlijke procureurs waren er als openbaar aanklagers aan verbonden. De Correctionele Kamer van deze rechtbank berechtte de wanbedrijven (délits)³².

De Amsterdamse Substituut Procureur, A. van der Waeyen Warin, was inzake het veronderstelde wanbedrijf van Isaac van der Poel c.s. aan de slag gegaan door aanvullende informatie in te winnen. Zo krijgt hij bijvoorbeeld op 16 juni 1813 een brief van Substituut Procureur J. Verschuur, zijn collega uit Leiden. De Leidenaar P.J. de Wilde, koopman in lakens, is in oktober 1812 door Isaac opgelicht.

Diens beschrijving geeft het beeld van Isaac als keurige heer:

onbekend manspersoon, groot ongeveer vijf voet en eenige duimen hebbende een ronde hoed op, er bruinachtig van Couleur uitzienende een donkere kleeding en een jas op den arm dragende dezelfde.

“groot ongeveer vijf voet en eenige duimen, hebbende een ronde hoed op, er bruinachtig van Couleur uitzienende, een donkere kleeding en een jas op den arm dragende”.

Isaac betaalt keurig voor wat hij bij De Wilde koopt. Vervolgens wist hij het zo goed te brengen (“alle die mooie pratjes”) dat hij op de pof 2½ El “Casemier” (Kasjmier) meekrijgt. Enige dagen later ontving De Wilde een brief van Isaac met een uitgebreide bestelling (o.a. kalmuk en laken), maar dan eist hij betaling vooraf. Daar krijgt hij geen antwoord meer op en het geld voor de Kasjmier heeft hij nooit gezien.

Op 13 juli 1813 besluit de procureur dat hij voldoende informatie heeft verzameld om getuigen te laten horen.

Er moet antwoord komen op de vraag of er gewoon lichtvaardig krediet aan Isaac van der Poel is verschaft of dat Isaac hiertoe bedrieglijke middelen heeft aangewend. Werk aan de winkel dus voor de rechter van instructie van de Amsterdamse Rechtbank van Eerste Aanleg, de heer E.E. Burgkley Glimmer.

Ondertekening Cedul van Dagvaarding

In het rechtbankdossier is geen verhoor van Cornelis van der Poel te vinden. Waarschijnlijk was al snel duidelijk dat deze 17-jarige jongen niet veel met de praktijken van zijn vader Isaac te maken had en is hij vrijgelaten. Ook een eventuele zaak tegen de schipper Jan Jordaan, vooral verdacht gemaakt door burgemeester Alberti, verval. Als hij op 16 juli wordt verhoord, geeft hij toe drie keer een vracht voor Isaac te hebben vervoerd (kalksteencement naar Wormer en Beverwijk en een partij hout naar Krommenie). Hij kreeg voor de eerste twee klussen netjes 7 gulden per vracht van Isaac en zou voor de laatste 8 gulden krijgen, maar die heeft hij nooit ontvangen.

Jordaan zegt dat hij Isaac altijd beschouwde als iemand die “negotieerde” en in goede doen was en zwendel was niet bij hem opgekomen. Na het verhoor wordt hij op vrije voeten gesteld.

De zaak die Glimmer tot op de bodem wil uitpluizen, is die van de 12 huiden die Isaac in mei 1813 had gekocht had bij G. de Vries & Zn aan de Herengracht in Amsterdam.

Daartoe verhoort hij Isaac en Hendrik van der Poel twee keer (op 16 en 23 juli) en verder de heer Jacob Daniël de Vries en twee van diens medewerkers, Hovers en Schoenmaker (op 16 juli), de leerlooier Pieter Jongeneel en de schoenmaker Pieter Kerstens (op 19 juli) en tot slot Pieter Schoon, handelaar in aardappelen en groenten (op 26 juli), de laatste drie allen uit Krommenie. Hieronder een zo feitelijk mogelijke beschrijving van de kwestie, gebaseerd op de diverse verhoren. In die verhoren werd aanvankelijk overigens ook gedraaid en gelogen, vooral door Isaac zelf.

Op donderdag 6 mei 1813 bezorgt Hendrik van der Poel een brief van Isaac bij De Vries waarin 12 huiden worden besteld. Diens knecht Hendrik Hovers geeft hem daarvoor 2 stuivers bezorggeld.

Hendrik geeft zich hierbij uit als schippersknecht en vertelt natuurlijk niet dat de brief van zijn vader is. Wel zegt hij dat het allemaal in orde gaat komen en kondigt hij voor de volgende ochtend het bezoek van de schipper aan. Die dag, even na 9.00 uur, staat Isaac, gekleed als schipper, bij De Vries op de stoep. Vanuit het beschikbare signalement van Isaac en de beschrijving door De Vries moet dat er als volgt hebben uitgezien:

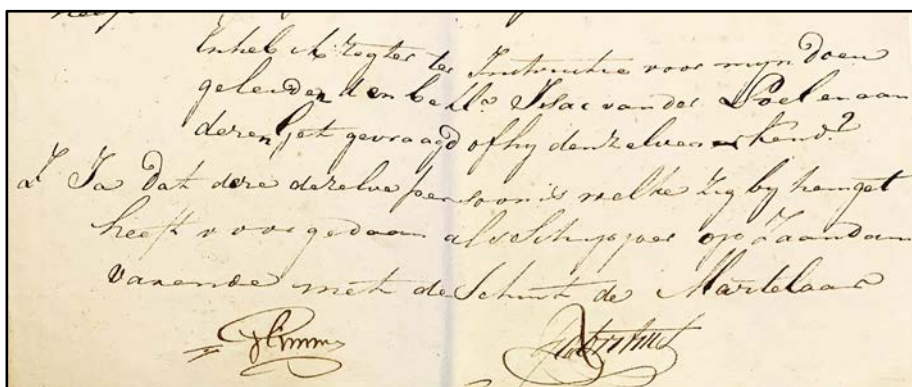
Een man van 1.69 met een ovaal gezicht, een kromme neus, een spitse kin, blauwe ogen en blond haar, met op zijn hoofd een hoed met groen wasdoek omtrokken, gekleed in een lange witte broek en met een reiszak onder de arm.

Hij zegt de schipper van De Martelaar te zijn (een veerschuit tussen Zaandam en Amsterdam) en vraagt of De Vries de brief van “Isaac van der Poel” ontvangen heeft. Vervolgens vraagt hij het leder om 10.00 uur aan de schuit te bezorgen, want hij moet nog veel goed laden.

Als hem gevraagd wordt of hij "Isaac van der Poel" kent, is de zogenaamde schipper zeer lovend over deze Krommenieër. Die man was zeker goed voor z'n geld! De huiden worden opgehaald door Pieter Schoon, die zegt dat hij schippersknecht is. Als de huiden in Krommenie worden bezorgd, haalt Hendrik van der Poel ze op. Vervolgens heeft Isaac ze flink onder de prijs doorverkocht aan de leerbereider Pieter Jongeneel. Die verkoopt ze weer door Pieter Kerstens, de schoenmaker. Die heeft er meteen één versneden, waarna hij burgemeester Alberti op 4 juni op bezoek krijgt die hem "Par Voce de Police" opdraagt die andere 11 huiden intact te laten. Als op 18 juli blijkt dat de schoenmaker er toch nog 3 versneden heeft, laat Alberti de resterende 8 stukken leer meteen naar Amsterdam verschepen.

Na de levering van de 12 huiden had Isaac nog twee brieven bij De Vries laten bezorgen om leer bij te bestellen. Maar De Vries, die nooit een betaling had ontvangen voor de eerste levering, haakte toen af.

Op basis van de eerste verhoren was ook Pieter Schoon gearresteerd. Deze aardappelhandelaar heeft zich weliswaar bij De Vries, toen hij de huiden kwam ophalen, als schippersknecht voorgedaan, maar over zijn rol worden tegenstrijdige verklaringen afgelegd. Isaac probeerde hem de rol in de schoenen te schuiven van degene die zich als de schipper had voorgedaan, maar dat hield geen stand. Glimmer laat tijdens het verhoor van De Vries Isaac aantreden, waarop die hem identificeert als degene die zich had voorgedaan als de schipper van De Martelaar.

Entel ik terug te bevestiging voor mijn van
geleiden den heer Isaac van der Poel aan
deren get gevraagd of hij den keizer van kend?
al Ja dat deze streek persoon is welke bij hangt
heeft u voer gedaan al volkgepost op daan
vanende met de schuit de Martelaar
Glimmer
De Vries

Als Glimmer vraagt hoe Isaac kon toezeggen De Vries te betalen, zegt hij dat hij verwacht had de huiden met winst te kunnen verkopen. Vervolgens vraagt Glimmer of hij "geen koopman in leder werk zijnde, niet moet erkennen dat deze geheele handeling het kenmerk van zwendelarij en opzettelijk bedrog draagt". Isaac antwoordt "Dat de nood hem hiertoe gedwongen heeft en dat zijn voornemen geweest is de Vries eerlijk te betaalen". Dit "tweesporen beleid" zien we steeds terug bij Isaac: enerzijds medelijden opwekken met het verhaal dat hij met zijn rug tegen de muur stond en uit nood handelde en anderzijds vol blijven houden dat hij eerlijke bedoelingen had.

Door één zaak helemaal uit te spitten, kreeg Glimmer wel een beeld van de handelwijze van Isaac. Eind juli verhoort hij nog een andere slachtoffers. Hen zien we terug bij de rechtszaak.

Op 7 augustus 1813 worden Isaac en Hendrik van der Poel en Pieter Schoon gedagvaard. Isaac wordt beschuldigd van Escroquerie (oplichting) en Bedrog, de beide anderen van medeplichtigheid daaraan.

In den jaare 1800 *derkies* - den *Zevende Augustus*
ter requiſitie van Mijn Heer den KEIZERLIJKEN PROCUREUR,
bij de Rechtbank van eerſter Infantie, zitting hebbende te AMSTERDAM,
heb ik *Jurriaan Herrooſt* Deurwaard
bij dezelve Rechtbank, wonende te AMSTERDAM,

G E D A G V A A R D :

*Isac van der Poel, Hend^{rk} van der Poel
en Pieter Schoon*

Gedetineerd in de bewaarplaats der beschuldigten, binnen gemelde Stad, om
te Compareeren op *donnerdag* die zijn zal den *12 augustus*
1800 *derkies* - des *Morgens* ten 10 - uren, voor de
Correctioneële Kamer van de Rechtbank ter eerſter Infantie, zitting heb-
bende te Amsterdam, in het gewone local harer teregtzittingen op het
Raadhuis dezer Stad, ten einde aldaar zich door Mijn Heer den KEIZER-
LIJKEN PROCUREUR voornoemd ten lasten te horen leggen, dat
Zij zich *hebbe* schuldig gemaakt *om* en *mede* de *eerste* *ter* *laſte*
van *Escroquerie* *en* *Bedrog*, *en* *de* *mede* *en* *derde*
gedaagde *an* *medeplichtig* *heid* *van* *het* *zelve*

3. De rechtszaak

Op 12 augustus 1813 's ochtends om 10.30 uur start de rechtszaak. De rechtbank wordt gevormd door A.A. van der Marck (vice-president), P.J. van der Lisse en N.J. Momma (suppleant), "leden van de Regtbank ter Eerster Instantie, en als zodanig Regters in Cas van Correctioneele Politie". Verder zijn aanwezig A. van der Waeyen Warin, Substituut Keizerlijk Procureur en de Commis Griffier F.C. Farret. De zaak wordt behandeld in de Audiëntie Zaal van de 2^e Kamer van de Rechtbank, waar de drie beklaagden, elk met een eigen wacht, waren binnengeleid.

Hieronder een lijst van de gedupeerden met o.a. de aanwezige getuigen, zij die zich laten vertegenwoordigen en de afwezigen.

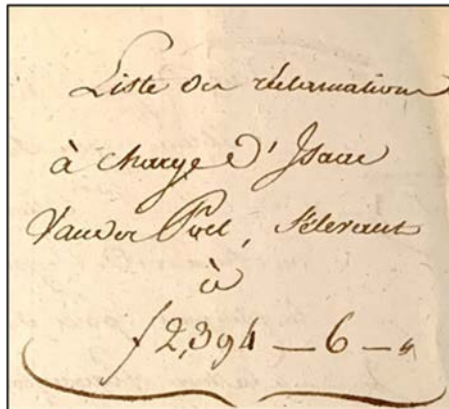
Liste des réclamans, à charge d'office

	Van Derpsod, de Coenmeie, pour diton objet qu'il a obtenu par Subtilité.	
<u>Procureur</u> N ^o 1	x De M: P. ^m Otter, demeurant Botker Straat, au Châtelier De l'ophtalmie, pour loir de construction, la plus part pour de couster de navire	1121-10
2	à la M ^{re} Steygen, Bureau de jugt, pour Annon et Biquin	1117-5
3 A.	x à M: Devier, Marchand de cuir, pour jugt, pour achat de cuir	1110-13
4	à M: P. A: Juxter, pour Ché	111-14
5	à M: Pierre Vellecamp et C ^o , pour foudroyer	1171-11
6	x à M ^{re} la M ^{re} Heunenberg, pour Bunch	112-11

Deel van de originele lijst

naam	negotie	plaats ³³
"Otter & Snouckart"	hout	Bikkers Eiland, A'dam
"Wed. P. Slagregen & Zn"	steen	Brouwersgragt, A'dam
Dhr. Jacob Daniël de Vries van "G. de Vries & Zn"	leder	Heerengragt, A'dam
Dhr. P.A. Sturler	thee	
Dhr. P. Veltkamp	kaas	Haarlem
Wed. E.F. Henneberg	punch	Kalverstraat, A'dam
Wed. G. Bosteyn	lakens	Nieuwmarkt, A'dam
Gebr. Lurasco	bijouerieën	Nieuwendijk en Kalverstraat, A'dam
"van Hasselt en 't Hoen"	koper	Geldersche Kaay, A'dam
Jacob Gerber	vreemde kazen etc.	Warmoesstraat, A'dam
Jan Willem Berntz van "Berntz & Zoon"	thee/koffie	Op 't Water bij de Dam (Plein Napoléon), A'dam
Dhr. Abm. Danckerts	steen	Princegragt, A'dam

naam	bedrag in guldens	status bij proces
"Otter & Snouckart"	421,10	vertegenw.
"Wed. P. Slagregen & Zn"	447,05	afwezig
Dhr. Jacob Daniël de Vries van "G. de Vries & Zn"	410,13	vertegenw.
Dhr. P.A. Sturler	44,14	afwezig
Dhr. P. Veltkamp	171,11	afwezig
Wed. E.F. Henneberg	112	aanwezig
Wed. G. Bosteyn	159,10	aanwezig
Gebr. Lurasco	53,18	aanwezig
"van Hasselt en 't Hoen"	101,04	aanwezig
Jacob Gerber	29	afwezig
Jan Willem Berntz van "Berntz & Zoon"	247,18	vertegenw.
Dhr. Abm. Danckerts	199,03	aanwezig

*Liste ou détermination
à charge d'Isaac
Vander Poel, témoin
à
f 2.394 - 6 - 4*

Het totaalbedrag dat op de rechtszaak voorlag

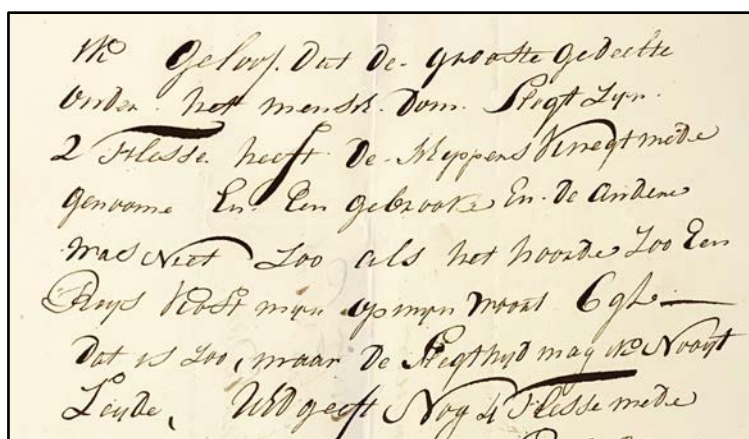
Onder “negotie” zien we dat Isaac van vele markten thuis gaf. Met een totaalbedrag van f 2.394,6 ging het om een fors bedrag, waarbij bedacht moet worden dat dit lang niet alles was. In de brief van burgemeester Alberti komen we namen tegen van mensen die zich bij hem beklaagd hebben, maar hier buiten schot willen blijven. In de brief van de Leidse Substituut Procureur van 15 juni aan zijn Amsterdamse collega lezen we bijvoorbeeld dat de Leidse lakenkoopman De Wilde “mij zeer verzogt zoo mogelijk buiten het Proces en in alle gevallen buiten kosten te blijven”. Bij sommigen zal schaamte en de angst voor reputatieschade een rol hebben gespeeld. Misschien zullen weer anderen zelfs geen weet hebben gehad van dit proces.

De eerste getuige, Jacob 't Hoen, herkent Isaac als degene die hem bezocht heeft. Hij zou zich voorgedaan hebben als de eigenaar van een fabriek van zeildoek. Vervolgens kocht hij wat koper zogenaamd om zijn oude steenketel op te lappen en betaalde contant. Daarna kwam een brief van Isaac waarin hij koper bijbestelde. Dat is ook geleverd, maar de rekening is nooit betaald. Dat laatste geeft Isaac toe, maar met betrekking tot de fabriek van zeildoek zegt hij het over zijn zwager (Hekelaar) gehad te hebben.

De tweede getuige is de weduwe Henneberg, met de prachtige naam Emilie Françoise Laurenceau (hier geschreven als “la Rancon”). Bij haar zijn de brieven van Isaac bezorgd waarin hij Punch bestelt (zie het omslag).

De weduwe sluit niet uit dat de derde beschuldigde (Pieter Schoon) degene was die verkleed als schippersknecht de brieven bezorgde. De bezorger had in ieder geval gemeld dat Isaac een koopman was die zeer goed voor zijn geld was. Pieter Schoon ontkent de brieven te hebben bezorgd. Isaac noemt twee andere namen die de brieven bezorgd zouden hebben, ene Arie Jan Luit, noodhulp op de Krommeniese schuit, en een Dirk Oosterhoven, ook uit Krommenie. Hen komen we in het vervolg niet meer tegen.

Isaac richtte de brieven aan de heer Henneberg, de zoon van de weduwe. Na levering bestelt hij nog 4 flessen Punch bij, want de bezorger heeft er volgens Isaac twee zelf meegenomen, één is gebroken en één was niet in orde (zie een fragment uit de brief hieronder).

Mr Gebr. Dat de grootste gedeelte
Onder het mensch. dom. Slecht zijn.
2 Flesse heeft de klyppens vneest mede
gevoome En. En gebrooke En. De andere
mae niet zoo als het hoorde zoo En
Doyt voot mijn op myn maet Gyl.
Dat is zoo maar de Sleghijd mag ik nooit
Leide. Wil geeft nog 4 Flesse mede

Het is toch wel enigszins navrant dat nu juist Isaac in deze brief de volgende uitspraak doet:

“Ik geloof dat de grootste gedeelte onder het menschedom slegt zijn (...) maar de Slegthijd mag ik nooit Leijde”.

Daarna is de weduwe Geertruy Bosteyn aan de beurt. Isaac had bij haar enig linnen gekocht en betaald en haar gevraagd of het er even mocht blijven liggen “tot hij er den Schipper om zond”. Drie dagen later verschijnt iemand als schippersknecht gekleed, ter zitting door de weduwe herkend als de tweede beschuldigde, Hendrik. Hij komt het linnen ophalen, maar geeft ook een brief van Isaac af waarin hij verzoekt om meer linnen en laken.

Op de recommandatie van Hendrik geeft ze dat dan mee. Zij krijgt het geld voor het linnen, maar niet voor het laken. Desondanks levert ze nog meer laken als Isaac daar in nieuwe brieven om verzoekt.

Omdat ze geen geld ontvangt, gaat ze zelf naar Krommenie om verhaal te halen. Isaac geeft dan toe de lakens “verkogt en verzet” te hebben. Hij geeft haar een lombard (lommerd) briefje mee ter waarde van 19 gulden dat zij in Purmerend inwisselt. Maar ze komt natuurlijk een veelvoud daarvan tekort! Isaac verklaart voor de rechters zijn gedrag met de mededeling dat hij in nood was. Hendrik ontkent zich als schippersknecht te hebben voorgedaan en ook dat hij gezegd zou hebben dat Isaac goed voor zijn geld was.

De volgende getuige is Adriaan le Grange, boekhouder bij Berntz & Zoon. Middels brieven heeft Isaac koffiebonen en thee besteld. Als referentie geeft hij nota bene de heer Slagregen op. Le Grange wint bij Slagregen informatie in en verneemt dat Isaac de “Directeur van de Zijl-Rhederij” is, waarop le Grange zijn patronen het advies geeft de goederen te leveren. Zou dat de reden zijn waarom Slagregen, zelf uiteindelijk ook gedupeerde, niet op de rechtszitting verschijnt?

Ook le Grange gaat Isaac in Krommenie opzoeken. Isaac bekent hem dan de goederen verkocht te hebben en geen geld te hebben om de rekening te betalen. Berntz & Zoon hebben dus nooit een cent gezien. Isaac geeft aan de rechter toe dat dit verhaal conform de waarheid is.

Daarna presenteert Lucas Lurasco het bekende verhaal: een schippersknecht aan de deur die een goede getuigenis geeft over de kredietwaardigheid van Isaac, brieven van Isaac en vervolgens heeft Lurasco bijouerieën en een zilveren horloge geleverd. Isaac heeft het horloge, waarvoor hem 18 gulden in rekening was gebracht, nu eens bóven de prijs verkocht en wel voor 30 gulden aan zijn zwager Klaas Hekelaar! Lurasco heeft nooit geld ontvangen. Hendrik ontkent weer zijn actieve rol, hij bezorgde slechts brieven.

Tussendoor vraagt de Procureur waarom hij zijn brieven niet door de schippers van Krommenie liet bezorgen, dat was immers gebruikelijk. Isaac antwoordt eerlijk dat die wel wisten dat hij geen gegoed man was en dus *“geen gunstig Getuigenis daarvan gegeven zouden hebben”*.

Het wordt zo ook wel enigszins lastig om te kunnen geloven dat de adjunct-burgemeester van Krommenie, die het horloge van Isaac boven de kennelijke waarde kocht, nog steeds gedacht kon hebben dat Isaac zuiver op de graad was. Zo zou het willen helpen van een zwager in nood hem weleens dicht in de buurt van heling gebracht kunnen hebben.

Daarna treedt Isaac Danckerts, zoon van Abram, op als zesde getuige. Isaac is bij hem een monster steentjes wezen ophalen. Daarna komt er een brief met het verzoek om kalk en steentjes te leveren. De dag daarna ligt er een schuitje voor zijn huis, waarvan de schipper (volgens Isaac was dat de inmiddels vrijgelaten Jan Jordaan) hem weer een brief van Isaac overhandigt. Op basis van de getuigenis van de schipper geeft Danckerts een deel van de gevraagde goederen mee. De waarde daarvan was f 199,3, maar Danckerts heeft daar nooit een cent van gezien.

Wel heeft hij ontdekt dat Isaac bijna alle goederen voor maar f 58,10 heeft verkocht aan iemand in Beverwijk. Ook vond hij uit dat Isaac de zakken waarin de kalk werd vervoerd, kostprijs 7½ stuivers, in de Jodenbuurt in Amsterdam voor 2 stuivers per stuk had verpatst. Isaac geeft alles toe, want hij had geld nodig ...

De heren Otter en Snouckart laten zich vertegenwoordigen door Pieter van der Haar, een kantoorbediende. Hij herkent Hendrik als de briefbezorger. De goederen worden op aanbeveling van Van der Haar door diens patronen geleverd en als er niet wordt betaald, gaat hij naar Krommenie om verhaal te halen. Isaac zegt dan dat hij er zijn schulden mee heeft afgelost. Isaac geeft voor de rechters alles toe. Hendrik ontkent weer een goede getuigenis te hebben gegeven. Houtkopersknecht Pieter Schut getuigt ook in deze zaak. Hij laat weten dat de schipper Jan Jordaan toch niet zo onschuldig was, want hij had verklaard dat Isaac houtkoper en timmerman was, goed voor zijn geld en daaraan toevoegend "gij kunt geen kwaad, al was het voor duizenden".

De laatste getuige is Jan Ferdinand Schoenmaker, kantoorbediende bij "G. de Vries & Zn", maar die zaak over de 12 huiden laten we hier verder rusten.

Hoewel Isaac de meeste feiten niet kan weerleggen, blijft hij ontkennen de bedoeling gehad te hebben mensen te bedriegen of op te lichten.

4. De veroordeling

De eis van de Procureur tegen Isaac en Hendrik van der Poel was heel fors: “Gevangenis in een Huis van Correctie, om aldaar volgens de wet behandeld te worden”, Isaac voor 5 jaar en een boete van 1.000 franken en Hendrik voor 4 jaar en een boete van 800 franken. Pieter Schoon wordt vrijgesproken en in vrijheid gesteld. De veroordeling was conform de eis.

In het geval van Isaac was het meteen de maximale vrijheidsstraf voor een wanbedrijf. De straf voor Hendrik als “hulpje” was ook hoog. Dat hij maar was blijven ontkennen zich als schippersknecht te hebben voorgedaan en volhield geen gunstige getuigenissen over zijn vader verstrekt te hebben, zal waarschijnlijk wel verzwarend gewerkt hebben. Juist zijn aanbevelingen over Isaac hadden vaak de doorslag gegeven bij de levering van goederen.

Pieter Schoon en ook Jan Jordaan en nog een paar anderen vielen in een wat brede categorie van lieden die vermoedelijk wel op de hoogte waren van Isaacs dubieuze doen en laten, maar konden betogen dat ze het allemaal niet zo goed wisten of ook zelf op het verkeerde been waren gezet. Die vlieger ging voor zijn zoon Hendrik natuurlijk niet op.

De basis voor de veroordeling vormde Artikel 405 van het Wetboek van Strafrecht (Code Pénal).

“Alwie, het zij met gebruikmaking van Valsche Namen of Valsche Kwaliteiten, hetzij met Zig van bedrieglijke middelen te bedienen om het bestaan van Valsche ondernemingen van een niet bestaand vermogen of krediet te doen geloven, of om de hoop of vrees te verwekken, ten aanzien van eenigen uitslag van zaken, van eenig toeval of andere herschenschimmige Gebeurtenis, Zig Gelden, lossche Goederen of Verbintenissen, beschikkingen, Papieren van Geld-Waarde, toezeggingen, kwijtingen of bevrijdingen zal hebben doen afgeven of ter hand stellen, en langs één dezer wegen Zig bedrieglijk van eens anders bezittingen in 't geheel of ten deele, meester zal hebben gemaakt, of getracht zal hebben meester te maken, zal gestraft worden met een gevangenzetting voor ten minste Een Jaar en ten hoogste Vijf Jaren en eene Geldboete van ten minste Vijftig en ten hoogste Drie Duizend franken.”

V. Gevangenschap en gratie (1813-1814)

Isaac heeft na zijn veroordeling in augustus 1813 zijn tijd doorgebracht in een “Huis van Correctie” in Amsterdam. Dat was vermoedelijk het Rasphuis aan de Heilige Weg 19³⁴, waarvan nu alleen nog de toegangspoort over is.

Het Rasphuis aan de Heilige Weg ³⁵

Het waren woelige tijden. Op 30 november 1813 landt prins Willem Frederik van Oranje, de latere koning Willem I, te Scheveningen. Op 17 januari 1814 richt Isaac van der Poel zijn gratieverzoek aan “Zijnen Koninklijke Hoogheid Prins Willem den 1ste Souverain van Holland”, een gratietraject³⁶ dat een enigszins verrassende afloop kreeg.

Het is een brief waarbij je de tranen in de ogen springen. Als hij hem helemaal zelf geschreven heeft (en brieven schrijven kon hij wel), dan mag hij daarvoor de complimenten krijgen. Zijn liefde voor Oranje druipt er vanaf en je moet welhaast van steen zijn om hem niet beklagenswaardig te vinden:

“Geen Sints is den Reqt (rekestrant, d.w.z. iemand die een smeekschrift indient) van voornemen het geduld van u Koninglijke Hoogheid te vermaeyen door eene optelling van dien menigvuldige ongelukken waar mede hij Reqt een reeks van Jaaren worstelde terwijl alle moeite en ijver welke hij als Man en vader aanwenden, Zijn talrijk Huysgezin het nodige te verschaffen door de treurige tijdsomstandigheid vrugteloos sag verdwijnen.”

Opzettelijk bedrog blijft Isaac ontkennen:

“Dat hij Reqt nimmer eenig oogmerk heeft gehad eenige fraude tegen de regtveerdigheid te besigen maar sig met eerlijke oogmerken besielt in 't vak van commercie begevende en door dien in eenige commercieele betrekkinge waarin hij Reqt sig hebbende ingelaten en welke door het Sinistere publiq als eene misdaad wierd geagt en niettegenstaande Zijne ijverige verdediging, aan Zijn talrijk gesin ontrukkt en ter Correctionele gevangenis veroordeelt voor de tijd van vijf Jaaren”.

De brief meldt ook dat zoon Hendrik, veroordeeld tot vier jaren, in november is ontsnapt uit het Huis van Correctie en zich aangesloten had bij het leger, maar is teruggebracht:

“door de blijde kreet van den gelukkige omwenteling van den 16 Nov. welke vreugde tot in Zijne kerker waar doorgedrongen aan Zijne boeyens ontsnapt en door den zelfde geestdrift van den Reqt besielt Zig dadelijk in dienst van u Koninglijke Hoogheid begaf einsdens Zijne vorst en vaderlands liefde bottevieren en onder de gloriejke vaanen van u Koninglijke Hoogheid te sterven of zegevieren welke edele geestdrift hij helaas slegts een geringe tijd heeft mogen uiten, ja zelfs met militaire kentekens andermaal ten gevangenis wierd gevoerd.”.

En dan wordt ons ook duidelijk dat Isaac zijn dienstmaagd Immetje Luijt inmiddels als zijn echtgenote beschouwt en dus het meisje Marensia als het zevende kind waarvoor hij moet zorgen:

“Ach! dat het ook u Koninglijke Hoogheid genadig moge behage een oog van medelijden te vestigen op den rampvolle toestand van den Reqt eensdens hem en Zijnen Zoon aan desselfs ongelukkige Egtgenooten en seven hulpslen kinderen terug te schenken, dewelke voor het gemis van den Reqt aan kommer en armoed sijn ten prooy gegeven.”.

Isaac beëindigt het Smeekschrift als volgt:

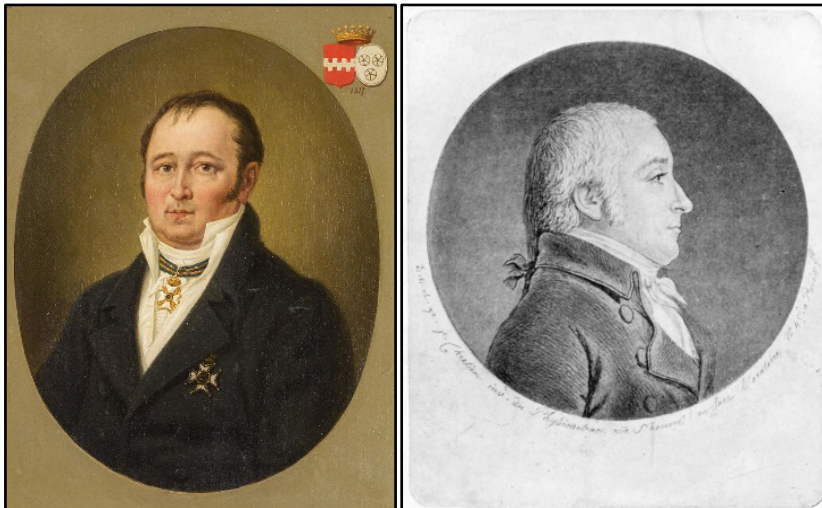
Daar voordelige tijden, ons vaderland, reeds toelaggen en den Reqt gelegenheid sullen geven, het nodige aan zijn talrijk gesin, te verschaffen, benevens aan zijne verlangens, te voldoen, eensdens het kroost van den Reqt reeds in p'fendig hart, eene aangekleeftheid, aan het vorstelyk Stuis, van Koninglyke Hoogheid, intehacemen, en onder den reeds soo lang verlangde Regering, van Koninglyke toestogtheid alle voormstede rampen, in de vergetelheid doen uitvelgen, en met Zynen, tot heden ongelukkig Zynde, talryk Stuis gesin een aangenaam leven leide.

Op welk met alle eerbied vande
 tekenen. Wd. Onderdanige dienaar
 Amsterdams
 Isaac van der Poel
 Stuis van Gornette
 27 Januari 1816

“daar voordelige tijden, ons vaderland, reeds toelaggen en den Reqt gelegenheid sullen geven, het nodige aan zijn talrijk gesin, te verschaffen, benevens aan zijne verlangens, te voldoen, eensdens het kroost van den Reqt

reeds int Jeudig hart, eene aangekleeftheid, aan het vorstelijk Huis, van u Koninglijke Hoogheid, inteboesemen, en onder den reeds soo lang verlangde Regering, van u Koninglijke Hoogheid alle doorworstelde rampen in de vergetelheid doen uitdelgen, en met zijnen, tot heden ongelukkig zijnde, talrijk Huisgesin een aangenaam leven leide.”

Het gratieverzoek van Isaac, dat hij ook voor Hendrik had ingediend, werd door het “Hoog Geregsthof der Vereenigde Nederlanden” van een advies voorzien. Dit advies van 10 februari 1814 aan de Souverein Vorst werd ondertekend door de vier Presidenten en de Procureur-Generaal. Twee Presidenten, Bijleveld en Van Hugenpoth tot Aerdt, staan hieronder afgebeeld, evenals de Procureur-Generaal Philipse. De overige twee Presidenten waren B. Donker Curtius en J.L. Farjon. Voorafgaand aan het opstellen van het advies had men alle stukken bij de Rechtbank van Eerste Aanleg in Amsterdam opgevraagd en bestudeerd. Uit het advies kunnen we opmaken dat Isaac met zijn brief de hoge heren klaarblijkelijk had weten te overtuigen.

A.W.J.J. baron van Hugenpoth tot Aerdt³⁷ en C. Bijleveld³⁸, Presidenten

A.W. Philipse³⁹, Procureur-Generaal

Na de werkwijze van Isaac (en Hendrik) nauwgezet te hebben beschreven, komen de heren tot opmerkelijke conclusies. Zo schrijven zij bijvoorbeeld

“Het is ons, Doorluchtige Vorst en Heer, bij examaniatie der processale stukken voorgekomen, dat, hoezeer het er verre af is, dat de handel van den Suppliant zoude kunnen geoordeeld worden, op eerlijke bedoelingen te zijn gegrond geweest, gelijk hij bij zijn request voorgeeft”. Er is volgens hen geen sprake van *“list of fijngesponnen bedrog”*.

Vervolgens krijgen de gedupeerde kooplieden en winkeliers ook nog een veeg uit de pan. Zij hadden hun schade kunnen voorkomen als ze minder goedgelovig waren geweest en niet zo makkelijk krediet hadden verstrekt. Met betrekking tot Isaac stellen zij verder dat

“hoezeer hij dan zeker zeer slecht heeft gehandeld met goederen te kopen, die hij wist niet te kunnen betalen (...) zoo is er evenwel geen ander bedrog door hem gepleegd dan het voorgeven van soliditeit, welke niet bestond”.

De straf vindt het Hoog Geregsthof dan ook veel te streng. Ook zou Isaac wel enige clementie mogen krijgen vanwege *“zijn zwaar huisgezin, bestaande uit eene vrouw en 7 kinderen, welke meestal nog buiten staat zijn om voor zich zelden den kost te verdienen”*.

Aan Hendrik besteedt men minder woorden. Zowel het voorbeeld van zijn vader als zijn jeugdige leeftijd worden als verzachtende omstandigheden aangemerkt. Zo komt men tot het volgende advies:

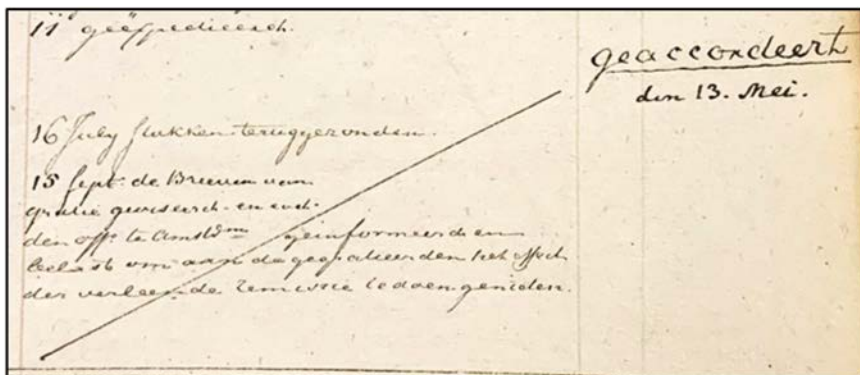
“Wij zouden dan ook om deze redenen eenparig van gevoelen zijn, dat er ten dezen termen aanwezig zijn, om de verzochte remissie van straffe (de boeten daaronder inbegrepen) aan beide deze personen goedgunstelijk te accorderen.”

Vervolgens wordt aan Isaac en Hendrik van der Poel gratie verleend. De soeverein vorst ondertekent op 13 mei 1814 met “Willem”.

40

Wanneer Isaac en Hendrik precies het Huis van Correctie hebben verlaten, is niet helemaal duidelijk. De gratietoekenning dateert van 13 mei, maar blijkbaar krijgt de officier te Amsterdam pas op 15 september de opdracht “om aan de gegratieerden het effect der verleende remissie te doen genieten”. In het volgende hoofdstuk komen we hier nog even op terug.

Gelastende dienvolgens alle Officieren, Registrarij
en Justitienus dien het zelve aangaan zal en
aan wien deze zullen worden vertoond, de
gemelde Traac van der Poel en Hendrik van
der Poel, onze tegenwoordige gratie te
doen gedogen en vredelyk genieten zonder
enige hinder of moeynisse, ter contrarie; - des
echter dat de supplicanten zullen gehouden
zijn de tegenwoordige brieven bij het Hoog
Geregtshof der Vereenigde Nederlanden te doen
registreren.

Gegeven in Stryarvenhager, onder het zegel van
ten Staat den Aertlieden Rij des Jaars achtien
honderd en veertien en van onze regering het
eerste.

[was getekend.] Willem

Soortordonnantie van Zijne Koninklyke
Hoogheid.

Der Algemeene Secretaris van Staat.

[getekend.] A. B. Falck.

[laager stond.]

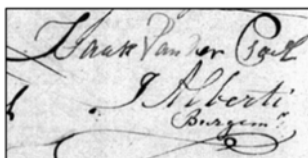
De Eerste President van het Hoog Geregtshof
der Vereenigde Nederlanden. [getekend.]
van Maanen.

Deze alhier geregistreerd den 11ten september
1814.

Fung. 1° G.

VI. Recidive en nieuwe veroordeling (1814-1820)

Terug in Krommenie ziet Isaac zijn dochtertje Marensia, die een maand na zijn arrestatie was geboren, hoogstwaarschijnlijk voor het eerst. Als Immetje vervolgens op 14 mei 1815 een jongetje, Jacobus Luijt, op de wereld zet, vindt Isaac het blijkbaar tijd worden om met haar te trouwen. Twee weken later trouwt Isaac, een paar dagen voor zijn 46ste verjaardag, met de bijna 30-jarige Immetje. Marensia en Jacobus worden erkend en gewettigd en dragen vanaf 28 mei 1815 de naam Van der Poel. Klaas Hekelaar was één van de getuigen en de akte wordt door burgemeester Alberti ondertekend. Of hij toen nog dacht dat Isaac zijn leven aan het beteren was of dat hij alweer bezorgd was omdat hij oud gedrag zag opdoemen, we weten het niet, maar hier staan hun handtekeningen even vreedzaam onder elkaar.

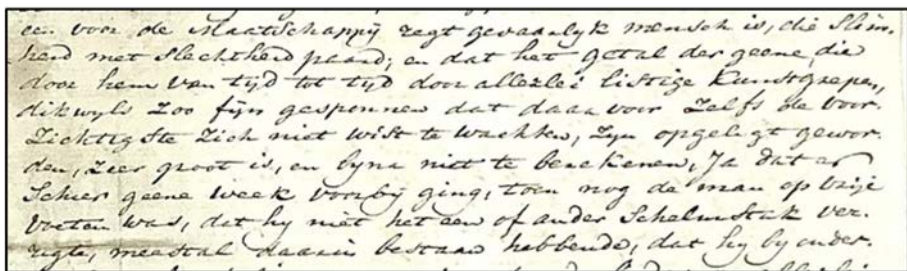
A rectangular image showing two handwritten signatures in cursive ink on a light-colored paper. The top signature reads 'Isaac Van der Poel' and the bottom signature reads 'J. Alberti Burgemeester'.

Hiermee werd Jacobus van der Poel, de betovergrootvader van de auteur van dit boekje, de wettige zoon van Isaac. Maar was hij ook zijn biologische zoon? Zoals we hiervoor zagen in het “register van gratiën” zou Isaac pas na 15 september 1814 vrijgelaten zijn. Dat is acht maanden voor de geboorte van Jacobus en voor biologisch vaderschap zou er dan sprake geweest moeten zijn van een razendsnelle zwangerschap na vrijlating en een vroeggeboorte. De kans dat Immetje, al moeder van een kind van Isaac en wetend dat hij vrij zou komen, van een ander zwanger geworden is, is ook onwaarschijnlijk. Het meest voor de hand liggend is dat Isaac (en Hendrik) eerder zijn vrijgelaten. De gratie door “Willem” dateerde immers al van 13 mei! Nu is biologische afstamming zonder een dna-test altijd enigszins onzeker, maar het lijkt er toch sterk op dat Isaac de verwekker van Jacobus geweest moet zijn.

Tot eind 1819 worden er nog drie kinderen geboren. Zo had Isaac aan het eind van dit decennium nog volop de zorg voor de meeste kinderen uit zijn eerste huwelijk (de jongste, Maartje, was van 1812), aangevuld met de zorg voor vijf kleintjes uit zijn tweede huwelijk. En al die mondjes moesten weer gevoed worden.

Door de armoede was voor Isaac de verleiding groot om, ondanks de slechte afloop in 1813, terug te vallen op zijn belangrijkste competentie: mensen oplichten. Dat is wat er dan ook gebeurt. En natuurlijk gaat het weer fout.

Je kunt een verhaal opbouwen of met de deur in huis vallen. Het laatste kan middels een sprongetje in de tijd. In de procedure van het gratieverzoek dat Isaac na zijn nieuwe veroordeling in 1820 in 1821 indient, wordt over de periode 1814-1820 door de Officier van Justitie bij de rechtszaak van 1820, Aernout van Bommel, in een brief aan het Hooggerechtshof⁴¹ geschreven dat Isaac:

een voor de Maatschappij regt gevaarlijk mensch is, die slim-
heid met slechtheid paard; en dat het getal der geene die
door hem van tijd tot tijd door allerlei listige Kunstgrepen,
dikwijls zoo fijn gesponnen dat daar voor zelfs de voor-
zichtigste zich niet wist te wachten, zijn opgeligt gewor-
den, zeer groot is, en bijna niet te berekenen, ja dat er
schier geene week voorbij ging, toen nog de man op vrije
voeten was, dat hy niet het een of ander schelmstuk ver-
richt, meestal haastig betruud hebbende, dat hy by onder-
scheidigen

“een voor de Maatschappij regt gevaarlijk mensch is, die slimheid met slechtheid paard; en dat het getal dergeene die door hem van tijd tot tijd door allerlei listige kunstgrepen, dikswijls zoo fijn gesponnen dat daar voor zelfs de voorzichtigste zich niet wist te wachten, zijn opgeligt geworden, zeer groot is, en bijna niet te berekenen, ja dat er schier geene week voorbij ging, toen nog de man op vrije voeten was, dat hij niet het een of ander schelmstuk verrigte (...)”.

Hij wordt dus weer opgepakt en komt opnieuw voor de rechter. Kijkend naar de processtukken kunnen we concluderen dat het allemaal een herhaling was van de praktijken die hadden geleid tot de veroordeling van 1813. Het verschil was hooguit dat hij zijn aandachtsgebied wat meer verlegd had van Amsterdam naar Haarlem. Deze rechtszaak komt dus voor de Correctionele Kamer van de Rechtbank van Eerste Aanleg in Haarlem⁴².

In augustus 1819 woont Isaac met zijn gezin “in ’t Huys nr. 217” (Heilige Weg?) in Krommenie. Vanuit dit adres werd in dat jaar zijn 1-jarige zoonje Klaas begraven.

Het was een uiterst armoedige bedoening. Eén van de gedupeerden die in de rechtszaak van 1820 getuigt is Gerrit Wolters, schrijnwerker uit Haarlem. Bij hem had Isaac een secretaire ter waarde van 110 gulden besteld. Hij was het meubel zelf gaan brengen om beschadiging te voorkomen. Hij treft Isaac aan in “een zeer armoedig, bouwvallig en morsig huis”. Als Wolters vraagt waar zijn secretaire in die bouwval dan wel zou moeten staan, antwoordt Immetje dat hem dat niets aangaat.

Een ander slachtoffer in deze rechtszaak is Catharina Bruuns. Ook zij treft Isaac aan “met zijn persoon, hun gezin en woning in den armoedigsten toestand”. Bij haar waren twee marmeren bladen besteld door een man in schipperskledij die “zeide, dat die Van der Poel een rijk man was, van welken zij in het vervolg veel voordeels konde hebben”. Ze had de bladen nog niet per veerman over Zaandam naar Krommenie gestuurd of ze hoorde dat die Van der Poel een bedrieger was “die menig een reeds had opgeligt”. Gelukkig constateerde ze in Krommenie dat Isaac de bladen nog niet had en kon ze er weer zelf de hand op leggen.

Op donderdag 13 juli 1820, 's ochtends om 11.00, vindt de rechtszaak tegen Isaac van der Poel, 50 jaar inmiddels, plaats in het Raadhuis van Haarlem.

Hij wordt daar opgewacht door de President van de rechtbank, Mr. Pierre Nicolas Quarles van Ufford, twee andere rechters, Mr. Johannes Enschedé en Mr. Willem Hendrik van Voorst en de eerder genoemde Officier van Justitie Aernout van Bommel. Rechter Pieter Hendrik Esser fungeert als waarnemend griffier.

P.N. Quarles van Ufford⁴³ en J. Enschedé⁴⁴

Alle getuigen leggen de eed af, behalve Pieter Bakker, postbode en een 31-jarige neef van Isaac (zoon van zijn zus Anna). De rechtbank hoort hem niet onder ede, omdat "hij in familie betrekking met den beklagde staande in deze als niet onpartijdig konde worden aangemerkt". Hij wordt om die reden "ad informandum" gehoord.

Uit de aanklacht blijkt dat er dus simpelweg sprake was van herhaling van het wanbedrijf uit 1813:

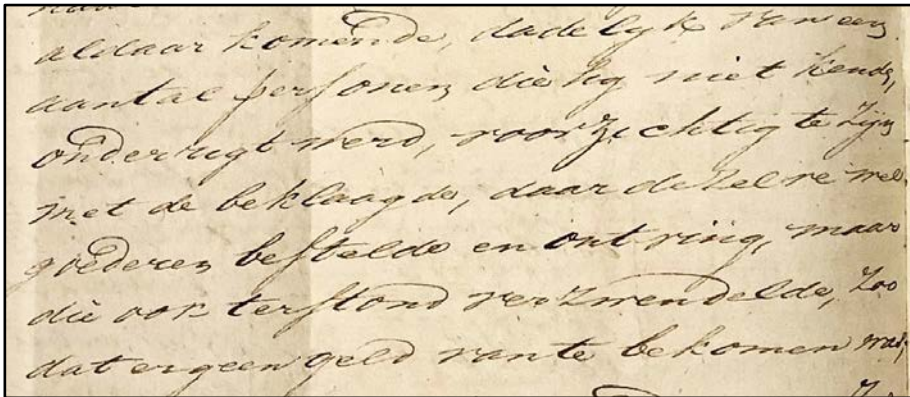
"escroquerie (...) met op onderscheiden tijden van onderscheidene menschen per missives koopmansgoederen, meubelen etc. te ontbieden, zich daarbij een gewaand Crediet bezorgende, verkopende hij de alzo ontvangen goederen voor veel minder prijzen als derzelve waarde, en blijvende hij steeds in gebreken en zelfs geen intentie tonende om immer die ontboden goederen te betalen en dat wel in cas van resideve;"

Raadhuis van Haarlem (1770) waarin de rechtbank was ondergebracht ⁴⁵

Vervolgens start het verhoor van de getuigen.

De schrijnwerker Gerrit Wolters uit Haarlem is hierboven al even aangehaald. Ook hij was in de bekende werkwijze van Isaac getrap: een mooie brief en een positieve referentie door de bezorger daarvan. De brief was overigens afgegeven aan zijn vrouw Helena Kok, die eveneens getuigt. Als Wolters in Krommenie is om de door hem gemaakte secretaire te bezorgen, wordt hij meteen volop voor Isaac gewaarschuwd:

naar
elkaar komende, datte G. K. H. van een
aantal personen die hij niet kende,
Onderzocht werd, voorzichtig te zijn
met de beklagde, daar de selve med.
gederen bestelde en ontving, maar
die voor terstond verkondelde, Zoo
dat er geen geld van te bekomen was.

Uit het Proces-Verbaal

Het mag duidelijk zijn dat de secretaire met Wolters mee teruggaan is. Uit de getuigenis van Wolters maken we verder op dat Isaac weinig schaamte kende als deze hem confronteert.

Hij bekent eerlijk tegenover Wolters dat hij

“van tijd tot tijd door Haarlem, Amsterdam, Leiden en Rotterdam reisde, de namen van kooplieden enz. die aan de deuren stonden opschreef, en dezelve dan uit Krommenie brieven zond, om er goed van te bekomen”.

Isaac laat de rechters weten dit uit armoede te hebben gedaan.

Neef Pieter Bakker, postbode uit Krommenie, heeft niet veel te melden. Hij heeft vaak brieven van Isaac bezorgd op het postkantoor te Zaandam, waar hij onder valt. Maar hij heeft nooit brieven aan schippers meegegeven.

Cornelis van Schaik, schrijnwerker te Delft, is de vierde getuige. Hij had Isaac een chifonnière geleverd.

Die had hij volgens opdracht naar Amsterdam gezonden. Hij heeft geen idee waar het meubel gebleven is. Hij vermeldt nog dat hij daarop een wissel getrokken heeft, maar “dezelve met protest heeft teruggekregen”. De volgende getuige, Gerrit Kreuger, kan Van Schaik wel uit de droom helpen. Deze winkelier uit Zaandam heeft de chifonnière van Isaac gekocht voor 38 gulden en dat bedrag contant betaald. Van Schaik verklaart vervolgens dat het meubel 90 gulden kostte! Uit de getuigenis van zijn broer Johannes van Schaik, eveneens schrijnwerker uit Delft, blijkt dat die alerter was geweest. Als Isaac bij hem een secretaire ter waarde van 130 gulden bestelt, informeert hij in Zaandam naar de briefschrijver en krijgt hij te horen dat dat een bedrieger was, waarop hij de brief heeft verscheurd.

De getuigenis van Catharina Bruuns is hierboven, bij haar bezoek aan Isaac, al aan de orde geweest. Zij wist, zoals we zagen, de dans te ontspringen.

De achtste getuige is een Amsterdamse koopman in pergament (perkament), Jan van Gelingh. Hij stuurt twee keer op Isaacs verzoek trommenvellen naar Haarlem, waar Isaac ze ophaalt. Daarna wordt hij gewaarschuwd dat Isaac een groots zwendelaar is. Hij maant hem per brief te betalen en probeert hem daartoe te bewegen met de belofte dat hij hem daarna “veel goed in commissie zoude zenden”. Vervolgens reageert Isaac hierop enkel met nòg een bestelling! De rechter vraagt Isaac hierop te reageren:

“De beklagde zegt de eerste tromvellen voor Drie Guldens vier Stuivers te hebben verkogt, en geen gelegenheid te hebben gehad die aan van Gelingh te betalen, en weet zeer wel dat hij zeer slegt en brieglijk heeft gehandeld.”

Tot slot getuigt Jan van den Hul, bestelder van het Amsterdamse veer te Haarlem. Uit zijn verklaring maken we op dat de lieden van het veer aldaar Isaacs reputatie kenden en terughoudend waren in het meegeven van goederen aan deze Krommeniese zwendelaar. Zo hebben ze bijvoorbeeld geweigerd om een pak perkament voor hem mee te geven, ook nadat daar herhaaldelijk om verzocht werd.

In dit proces komt de rol van één of meer handlangers ook weer langs. Steeds kwam er iemand in schipperskledij bij de slachtoffers aan de deur die brieven voor Isaac bezorgde en een positief beeld over hem verspreidde.

Isaac heeft echter nooit verteld wie dat is of zijn geweest en dat is ook nooit achterhaald. Verder is het het bekende patroon. Bij de één wordt hij een gegoed man genoemd, bij een ander zegt de briefbezorger dat hij wenste zoveel geld te bezitten als de briefschrijver en weer een ander hoort dat Isaac wel goed is voor tweeduizend guldens. Naar de identiteit van handlangers lijkt men deze keer niet echt gezocht te hebben, men was nu vooral op Isaac uit.

“De beklagde gevraagd zijnde wat hij tegen deze beschuldigingen had in te brengen, erkende de hem ten lasten gelegde feiten”.

De rechters trokken zich terug in de raadkamer en, na deliberatie, werd hij wegens recidive voor escroquerie veroordeeld tot twee keer de maximum vrijheidsstraf voor een wanbedrijf, zijnde 10 jaren. Daar bovenop kwamen een geldboete van duizend guldens en de proceskosten (vooral de kosten van de deurwaarder en de reiskosten van getuigen) à f 51,75. De grondslag voor de veroordeling was weer artikel 405 van het Wetboek van Strafrecht, nu aangevuld met artikel 58, dat de mogelijkheid tot verdubbeling van de straf gaf bij recidive.

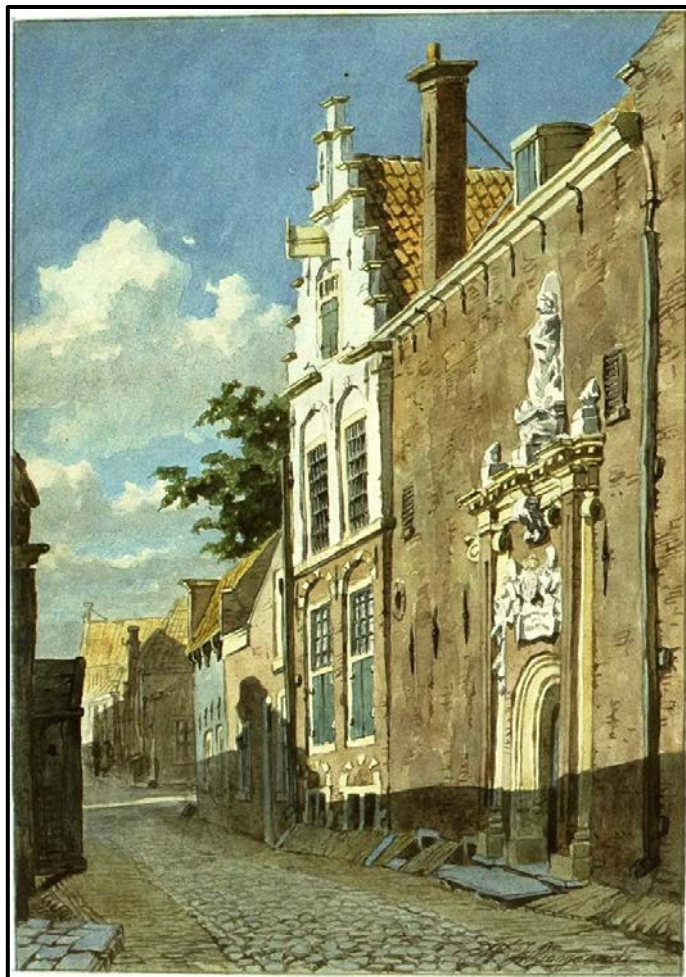
Poel / Isaac vanden / oud 50 Laren, Schelder, wronde. te Cron. Mevrie.	escroquerie
--	-------------

gevangenis van t'entlar. ten, en een geldboete m. Duizend guld. den.	"	13 Julij 1820
---	---	------------------

**VII. Afgewezen gratieverzoek en gevangenschap
(1820-ca.1827)**

1. Afgewezen gratieverzoek⁴⁶

Isaac is na zijn veroordeling in het tuchthuis van Haarlem opgesloten. Ook hiervan is, net als bij het Amsterdamse Rasphuis, de poort bewaard gebleven en thans te vinden in het Frans Hals Museum in Haarlem.

Tuchthuis Haarlem in de Tuchthuisstraat ⁴⁷

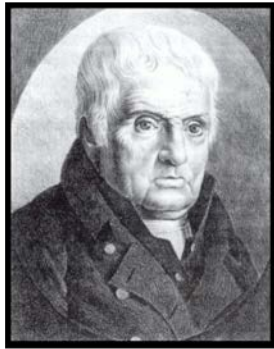
In het najaar van 1821 trekt Isaac weer de stoute schoenen aan en dient hij op 16 oktober een gratieverzoek in. De inhoud van deze brief van zes kantjes is zo mogelijk nog pathetischer dan in 1814. Net als toen is het een brief met veel zieligheden en vrome praat:

“daar den Supli. In de Griffformeerde Leer is opgevoet zoo is het hem bekend dat god een haater is van alle werkens der ongerechtigheid en van de man Des Bedrogs heeft den Heere een grouwel”.

Isaac beëindigt zijn smeekschrift aan de Koning als volgt:

Ik aan den Suppliant Reus 52 jaar
oud is Lvs. s. J. van 't Hart Blandend
den Nijg eenmaal in de Armeite moge
te wone. Van Jijn bedrukte hooft gesen
den Suppliant mede alle Lijde van
Vrouw en kinderen. Ach - ge liefde.
vader des vaderlands Lief Nijg voor
dit maal Nider toe mijn Smekking
en Laate de ta wone de den Suppliant
Hout van hant Wonde den Suppliant
Sal. dagelike god Bidden dit die
Lij Sal. ontferme
mede alle dubut in de meete
actoting Nunt den Suppliant
van Maagden onderduunge en
genoe Saame onderduunge
Isaac van der Meer
Haarlem 16 oktober 1821

En weer buigt het Hooggerechtshof zich over een gratieverzoek van Isaac van der Poel. De presidenten B. Donker Curtius en F. L. Farjon waren er in 1814 ook bij betrokken geweest, evenals de procureur-generaal A.W. Philipse. Nieuwe betrokkene was de president H. Engelen.

B. Donker Curtius ⁴⁸

Op 28 november 1821 ontvangt Donker Curtius de brief van de Officier van Justitie uit Haarlem, Aernout van Bommel, waaruit in het vorige hoofdstuk al is geciteerd. In beide rechtszaken hebben we gezien dat Isaac eigenlijk laat merken dat de armoede van zijn gezin in zijn ogen een rechtvaardiging voor zijn handelen was. Van Bommel beschrijft dit in zijn brief als volgt:

“bij dat ontbieden en dadelijk wederom verkopen dier goederen, met een onbeschaamdheid te werk gaande, waarvan men zich bezwaarlijk een denkbeeld kan maken en die den schijn gaf als of hij zelf begreep daarmede niet te mis doen, en als of het hem voorkwam dat dit een zeer geoorloofd middel was om te voorzien in de behoeften van zijn gezin”.

Van Bommel erkent dat het voor Isaacs talrijke gezin, “dat het niet ruim heeft”, misschien goed zou zijn als hij ontslagen zou worden, maar schrijft ook dat het voor de maatschappij wel heel fijn zou zijn om “nog een ruim getal Jaaren van hem ontslagen te kunnen blijven”. Hij benadrukt dat de Haarlemse Rechtbank,

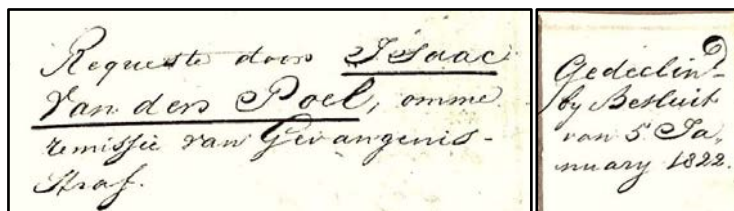
“doordrongen van het gevaarlijke van dezen gecondemneerde”,

nooit eerder de maximumstraf van vijf jaren voor een soortgelijk wanbedrijf heeft verdubbeld tot tien jaren.

Over het gezin meldt hij verder dat anderen zich nu hun lot aantrekken "zoo dat hetzelfde niet behoeft beducht te zijn voor volslagen gebrek". We weten dat het gezin in ieder geval in de periode 1821-1824 onder de naam van Isaac, die toen zelf dus gevangen zat, woonruimte huurde van de Gereformeerde Diaconie⁴⁹. Blijkbaar had de kerk zich het lot van zijn vrouw en kinderen aangetrokken en je mag veronderstellen dat ook bijvoorbeeld Klaas Hekelaar ze niet helemaal aan hun lot heeft overgelaten.

Van Bommel refereert ook nog even, ter illustratie van het grote raffinement waarmee Isaac te werk ging, aan de oplichting van enige jaren geleden door Isaac van een voornaam Amsterdams lakenkoper. Isaac meldt zich bij de lakenkoper en zegt dat hij hem al enige jaren geld schuldig is dat hij nu komt betalen. De lakenkoper zegt echter dat hij hem nooit eerder gezien heeft en dat ook zijn naam hem niets zegt. Isaac houdt echter vol dat hij een schuld komt voldoen, waarop de lakenkoper nog eens goed in zijn boeken kijkt. Daarin is geen Isaac van der Poel te vinden. Dan moet men dat volgens Isaac vergeten zijn te noteren. De lakenkoper laat zich uiteindelijk overtuigen en neemt het geld aan. Enkele weken later bestelt Isaac bij hem een aanzienlijke partij lakens. Natuurlijk levert de lakenkoper zonder enig voorbehoud de lakens aan die zo eerlijke man uit Krommenie! Maar het geld voor die lakens heeft hij vervolgens natuurlijk nooit ontvangen.

Geloof maar dat de heren van het Hooggerechtshof zich met terugwerkende kracht beschaamd gevoeld hebben over hun vorige advies uit 1814. Met zijn recidive had Isaac hen toch aardig voor schut gezet. Hun advies van 22 December 1821 aan de Koning laat dan ook aan duidelijkheid niets te wensen over. Isaac wordt "een buitengewoon slecht mensch en een bedrieger van den eersten stempel" genoemd en op 5 januari 1822 wordt het verzoek dan ook door de Koning afgewezen.

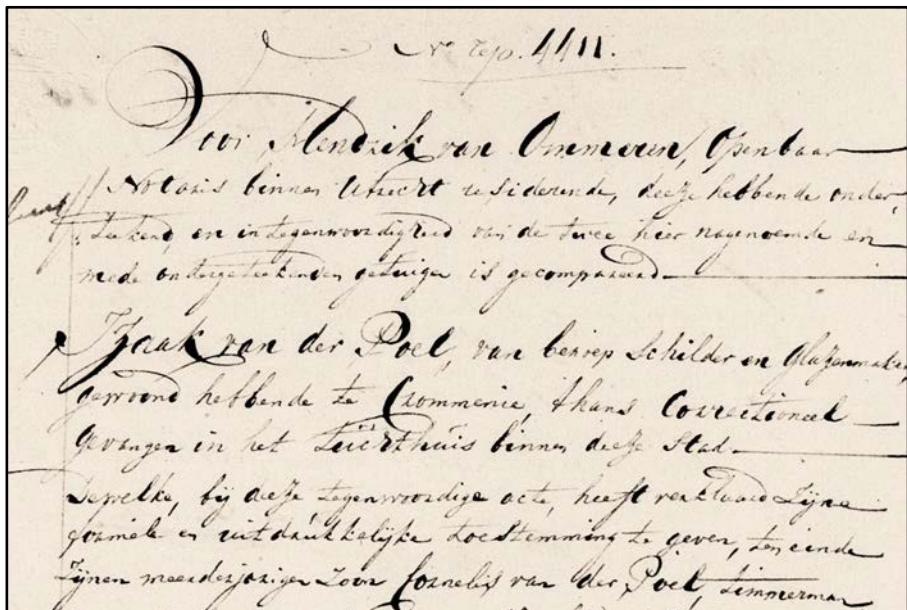

Naar de mening van Van Bommel moet Isaac zich maar vooral goed blijven gedragen zodat de Regenten hem voordragen voor de jaarlijkse afslag bij de Koning. Isaac blijkt eind 1821 trouwens, zo lezen we in van Bommels brief, al één jaar afslag gekregen te hebben. Jaarlijks behaagde het de koning een aantal gevangenen ontslag te verlenen of een afslag op de hen resterende straftijd (meestal een vermindering met een half jaar of een jaar). De Regenten van de tehuizen speelden daarin een adviserende rol.

2. Gevangenschap

We kunnen Isaac route langs drie tuchthuizen aardig volgen, onder andere dankzij de huwelijken van twee van zijn kinderen waarvoor hij vanuit de gevangenis toestemming moest geven.

In het najaar van 1823 moest het tuchthuis van Haarlem verbouwd worden en nam het tuchthuis van Utrecht 32 gevangenen van Haarlem over⁵⁰. Isaac is daar één van geweest, want op 12 februari 1824 krijgt hij in Utrecht bezoek van de Utrechtse notaris Hendrik van Ommeren. Aan hem wordt gevraagd toestemming te geven voor het huwelijk van zijn zoon Cornelis⁵¹. Isaac is nu ineens schilder en "glazenmaker" van beroep.

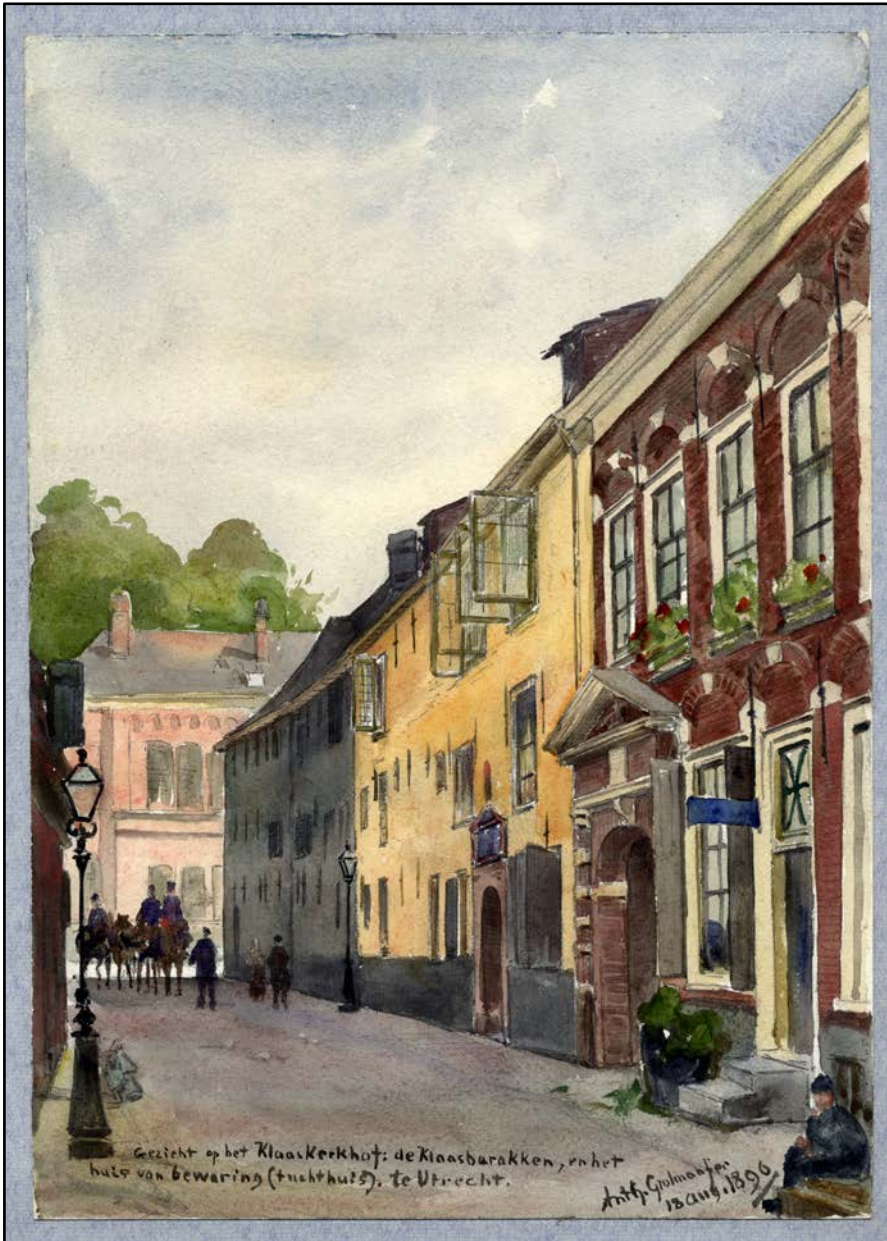

1824
No. 111.

Wij Hendrik van Ommeren, Notaris
binnen Utrecht residierend, dieze hebbonde onder
tekenen en integenwoordigens van de twee hier naegenoemde son
nede ontzegt kinderen getuigen is gecomponeerd.

Isaac van der Poel, van beroep Schilder en Glazenmaker,
darrone hebbonde te Communie, thans Correctioneel
gevangin in het Tuchtuis binnen dieze Stad.

Welcke, bij dieze tegenwoordige acte, heeft verduidelijkt
gemisch en uitdrukkelijke toestemming te geven, son ende
zinen maedezijger zoon Cornelis van der Poel, tinnenman

Het huis van bewaring/tuchthuis Utrecht, met de gevel in de schaduw
(Anth. Grolman, 1896) ⁵²

Als we inzoomen op het leven in het Utrechtse tuchthuis⁵³, krijgen we een aardig beeld van het leven dat Isaac in gevangenschap geleid heeft. Feitelijk waren de tuchthuizen staatsfabrieken. Er moest hard gewerkt worden om zo de kosten van het verblijf zelf op te brengen, meestentijds met spinnen van vezelgaren. Zo konden onder meer leger en vloot goedkoop van kleding worden voorzien. Bij voorkeur moest er ook nog winst gemaakt worden. Gezondheidszorg werd wel van belang geacht, want een zieke gevangene kon de kost niet verdienen.

Het Utrechtse tuchthuis telde in de tijd dat Isaac er zat 24 kamers en een strafhok voor de mannen. Er waren ook nog twee kamers, een ziekenkamer, een slaapvertrek voor de vrouwen en een apart gedeelte voor veroordeelde militairen. De ruimte was geschikt voor ruim 100 gevangenen, maar ten tijde van Isaacs gevangenschap zaten er wel 200. Isaac zat dus al gauw met vijf of meer mannen in één kamer en dat zal heel krap geweest zijn. Af en toe werden ze op de binnenplaats gelucht.

Een overzicht van de “Staat van Kleeding en Liggingsstukken” van maart 1824 laat zien dat Isaac kon beschikken over een linnen en een laken buis met mouwen, een linnen en een laken broek, een hemd, een linnen hemdrok met mouwen voor de zomer en de winter, een halsdoek, een paar sokken of halve kousen, een katoenen slaapmuts, een vilten muts en een paar klompen. Voor de “ligging” had hij een stroozak, een paar beddenlakens en een paar wollen dekens, een hangmat en een peluwe (hoofdkussen),

Met betrekking tot de voeding van de gevangenen was het uitgangspunt dat men het beslist niet beter mocht hebben dan de minvermogenden buiten de gevangenis. Uit de kostenstaat van bijvoorbeeld april 1825 kunnen we afleiden welk percentage van het geld naar welk voedingsmiddel ging: roggenbrood (27%), wittenbrood (5%), aardappelen (18%), vleesch (2%), vet (3%), groenten (11%), gerstemeel (4%), gepelde garst of gort (4%), graauwe erwten (4%), groene erwten (6%), linzen (4,5%), beenderen (8%), zout, peper en azijn (3,5%). Isaac moest het dus vooral doen met af en toe een waterig beenderensoepje, roggenbrood, aardappelen, vet en een beetje groenten of peulvruchten.

Het College van Regenten bezorgde de Gouverneur van de Provincie jaarlijks een overzicht met beoordelingen van het gedrag van de gestraften. In maart 1824 krijgen van de 200 gevangenen 72 een "goed" (waarvan 1 "zeer goed"), 12 een "slegt" (waarvan 1 "zeer slecht") en 2 worden als "onrustig" beoordeeld. De overige 114 krijgen een neutrale beoordeling. Op hen valt "niets ten goede of ten kwade aan te merken". Gevangene nummer 20, Isaac van der Poel, valt in de laatste categorie.

*Dominatieve Staat
der
Gevangenen in't Tuchthuis
te
Utrecht*

<i>N^o van Orde</i>	<i>Damen en Voornamen</i>		<i>Opmerkingen over het gedrag der Gevangenen</i>
1	Zodkamp	Maria	
2	Leug	Naussalam de	Goed van Gedrag
3	Leuvend	Indriest	
4	Geusen	Klaas	
5	Salles	Pero	Goed
6	Johannet	Heinderik P.	
7	Pullche	Henry	
8	Zuiden doorp	Gyberla	Goed
9	Bekkel	Willem van	
10	Schut	Nyntjes	
11	Smit	Piet. Jacob	Goed
12	Kreupke	Barend	Goed
13	Laan	Jacob van der	
14	Hlaan	Willem A de	
15	Kijer	Philippus	Goed
16	Burger	Peter	Goed
17	Bergman	Ertheu Sophia	
18	Bendchop	Tan	Slegt
19	Leeren	Tan van	
20	Poel	Isaac van der	

Gevangenen achter wiens namen niets goeds of ten kwade aan te merken.

Op 18 augustus 1824 worden 57 Utrechtse gevangenen, waaronder Isaac, per schuit naar Gouda overgebracht⁵⁴. Isaac was één van de langst gestraften in zijn categorie. De maximale straf voor een correctioneel veroordeelde (d.w.z. iemand die een wanbedrijf, maar geen misdrijf had gepleegd) was immers vijf jaren. Isaac had er echter, zoals we weten, tien gekregen op basis van recidive, dus twee keer het maximum. Op de lijst van 57 gevangenen komen in totaal 5 gevangenen voor met een veroordeling tot 10 jaar. Op basis van deze lijst weten we ook wat medio 1824 zijn geplande datum van in vrijheidstelling was, namelijk 23 juli 1827. Isaac had dus toen al in totaal drie jaren afslag gehad.

Namen		Tijd van Confinement		Tijd van Confinement	
Van	Van	Namen & Voornamen	Confinement	aan	aan
toe	toe			van	van
1	2	Jong	Moses Jalmende	5 Jaar	25 Nov ^r 1824
2	3	Suidendorp	Ezra Beets	6	27 Aug st 1827
3	14	Haan	Hillem August	5	12 Oct ^{br} 1820
4	20	Poel	Isaac vander	10	23 " 1827
5	21	Lobel	Jarl	1	9 Nov ^r 1824

Uit het overzicht van de te transporteren gevangenen van Utrecht naar Gouda

Medio 1825 bevindt Isaac zich in ieder geval nog in het Provisioneel Huis van Correctie in Gouda. Op 22 juli komen daar twee Goudse notarissen (Krom en Ten Brummeler) langs om hem toestemming te vragen voor het huwelijk van zijn dochter Anna⁵⁵.

Isaac vander Poel. geconfineerde in het Provisioneel Huis van Correctie te Gouda.

Isaac is dus in ieder geval medio 1827 vrijgekomen, maar als hij na augustus 1824 nog afslag heeft gehad, wat waarschijnlijk is, kan hij ook al in 1826 in vrijheid gesteld zijn.

VIII. De laatste twee decennia en Isaacs nageslacht

1. De laatste twee decennia

Terug in Krommenie komen we Isaac weer in 1829 tegen. Bij de Volkstelling van dat jaar woont hij dan met vier gezinnen en achttien personen in een behuizing aan de Padlaan 144 in Krommenie. De 60-jarige Isaac staat weer te boek als schilder. Zijn gezin bestaat uit Immetje en nog zeven thuiswonende kinderen, en ook schoonzoon Klaas de Jong en Isaacs kleinzoon Jan van der Poel, zoon van zijn ongehuwde dochter Geertruij, wonen er.

Padlaan	Isaac	60	Krommenie	Schilder
	Geertje	43	8°	
	Isaac van der Poel	22	8°	
	Isaac Jacobus van der Poel	14	8°	
	Isaac Klaas van der Poel	10	8°	
	Isaac Keesje van der Poel	16	8°	
	Isaac Christina van der Poel	13	8°	
	Stacya Engelke	59	Stipdorp	
	Loonis Jannetje	22	Krommenie	
	Jong Klaas de Jong	57	Krommenie	Schilder
	Isaac Keesje van der Poel	33	Jisp	
	Isaac Geertruij van der Poel	27	Krommenie	
	Isaac Jan van der Poel	8	Uit	

Verder woont erbij in een weduwe met twee zonen, waarvan er één net als Isaac schilder is, nog twee vrouwen en twee mannen. Eén van die mannen is de 23-jarige Jacob Gorter. Het zal er een drukte van belang geweest zijn en dat leidde in een enkel geval blijkbaar ook tot het delen van het bed. In de volgende paragraaf zien we dat dat in ieder geval Isaacs dochter Geertruij en die Jacob Gorter overkwam.

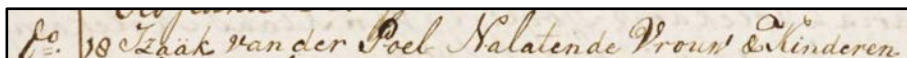
In 1839, zo blijkt uit de Volkstelling, woont Isaac, dan verver genoemd, weer in een behuizing voor alleen zijn gezin aan de Heilige Weg 247. En het gezin is ook een stukje kleiner geworden: de kinderen Klaas (20) en Rensje (26) wonen nog thuis en ook de 10-jarige kleinzoon Simon van der Poel, zoon van Cornelis en inmiddels weeskind, woont inmiddels bij zijn opa en stiefoma.

PLAATSELIJKE AFDEELING.			AANDUIDING DER INGEZETENEN					
Straat, steeg, gracht, enz.	Nummers der huizen.	Getal der Huisgezinnen per huis, Inwoners per huis.	NAMEN EN VOORNAMEN.	Ouderdom.	GEBORTEPLAATS.	BURGERLIJKE		
						Getrouwden.	Wed. v. w. v. w.	Mannelijk geslacht. Jongmans.
Heilige Weg	247	1	5					
			• Poel van der Poel	70	Krommeniegh			
			• Gijf Bonnetje	54	Krommenie			
			• Poel van der Poel	20	Krommenie			Jongman
			• Poel van der Poel	10	Krommenie			de
			• Poel van der Poel	26	Krommenie			

Het lijkt erop dat Isaac tot zijn dood is blijven werken. Bij het huwelijk van zijn zoon Klaas in 1844 wordt hij als arbeider vermeld, terwijl hij in zijn eigen overlijdensakte weer als verver te boek staat (en dus niet “zonder beroep”, wat gezien zijn leeftijd van 77 jaar opvallend is).

Op 27 oktober 1846 is Isaac, drie weken voor zijn dood, in Wormerveer om aangifte te doen van het overlijden van zijn kleinzoon Jan van der Poel, de zoon van zijn dochter Geertruida die in 1829 nog bij hem in huis woonde en nu op 25-jarige leeftijd in Wormerveer was overleden. Isaac zal dus geen langdurig sterfbed gehad hebben.

Hij overlijdt op 14 november 1846 in zijn huis aan de Heilige Weg nummer 290 en wordt vier dagen later begraven op het Noorder Kerkhof. Immetje en Isaac zijn altijd bij elkaar gebleven. In 1853 overlijdt, 68 jaar oud, ook Immetje.

Isaac had zijn vier zussen en zijn enige broer ruim overleefd. Het jaar voor zijn overlijden sterft, op 75-jarige leeftijd, ook zijn zwager Klaas Hekelaar die tot tenminste 1836 deel had uitgemaakt van het gemeentebestuur⁵⁶. De enige van zijn generatie binnen de familie die hem met een paar maanden overleeft, is de winkelier Dirk de Roo, weduwnaar van zijn zus Amelia, die eind 1846 op 87-jarige leeftijd overlijdt.

Met het overlijden van Isaac was aan een lang en zwaar leven, zeker vanaf de eeuwwisseling, een einde gekomen. Van de 15 jaren gevangenisstraf die hem in totaal waren opgelegd, heeft hij er 7 à 8 uit moeten zitten en dan laten we de maanden van gijzeling nog buiten beschouwing.

De laatste twintig jaar heeft hij vrij anoniem doorgebracht. Het lijkt erop dat hij zijn les geleerd had en dat hij mogelijk was gaan beseffen dat eerlijk werk verrichten in armoedige omstandigheden te verkiezen was boven een leven met soms even “makkelijk” geld, maar ook langdurig verlies van vrijheid.

2. Isaacs nageslacht

Van zijn veertien kinderen, negen bij Anna Ploeger en vijf bij Immetje Luijt, zijn er acht tijdens zijn leven overleden.

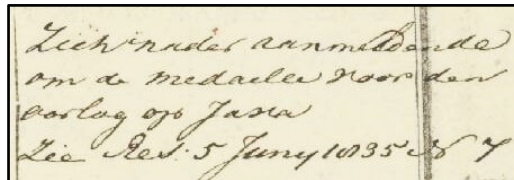
Vier van zijn kinderen zijn jong gestorven: Geertruij (1798), Geertruij (1801), Catharina (1805-1808) en Klaas (1818-1819). Dochter Catharina (1816-1837), dan dienstbode in Zaandam, overlijdt op haar 20ste.

Twee zonen kiezen voor een bestaan als militair. De oudste zoon Hendrik (1793-1837), die samen met Isaac in 1813 was veroordeeld, koos in ieder geval vanaf medio 1823 voor een loopbaan in het leger⁵⁷.

In die hoedanigheid heeft hij negen jaren in Oost-Indië gediend, o.a. als sergeant. Voor zijn inzet bij de Java-oorlog (1825-1830) heeft hij in 1835 nog een medaille gekregen. Zo kwam Koning Willem I nog een keer in zijn leven voorbij...

58

Uit de informatie over Hendrik in het Stamboek van de militairen die op het schip de Aurora van Harderwijk naar Oost-Indië voeren op 10 juli 1823⁵⁹

Hendrik stierf op 21 juni 1837 in Amsterdam in de garnizoensziekenzaal, op dat moment korporaal (met soldij van fuselier) bij de 1ste Compagnie der Garnizoenstroepen aldaar. Hij is dan 44 jaar oud en nooit gehuwd geweest.

Dat laatste gold ook voor zijn broer Jan (1807-1849), die op het moment van zijn overlijden kanonnier bij de Depot Compagnie van het eerste Regiment Vestingartillerie in de stad Delft is. Aanvankelijk was hij timmermansknecht. In oktober 1829 heeft hij zich met een groep van vijf jongemannen, waaronder zijn neef Dirk van der Poel, in Krommenie ernstig misdragen tegenover een schipper van de jaagschuit en diens knecht ("het uitten van beledigende scheldwoorden jegens en het ophouden en molesteren van ..."). Ze komen voor de rechter in Beverwijk en ook Jan wordt veroordeeld tot een boete van zeven gulden. Met zijn vijven moeten ze tevens de proceskosten betalen⁶⁰.

het openbaar Ministerie by Voetbanc
R. O. aacerende op on te Jegen de personen van
Jan van der Poel Klaas Wilm - Simon Goetpart -
Aryjan Groot - timmerman - Knecht van beroep -
Pieter van der Poel - arbeider van beroep - monentete
krommenen en Pieter Kabel - Knecht te
Laan Dem verklyf houdende, op het Benel van het

Zeven kinderen vinden een huwelijkspartner, maar dat ging ook niet in alle gevallen vanzelf.

Isaacs zoon Cornelis (1795-1832), molenmaker, trouwt in 1824 (het huwelijk waarvoor Isaac vanuit het Utrechtse Tuchthuis toestemming moest geven, zie hfst. VII.) met Grietje Dik. Als beiden kort na elkaar binnen negen jaar overlijden, hebben ze vijf kinderen gekregen waarvan dan nog een meisje en een jongen in leven zijn. Zoon Simon woont, zoals we eerder zagen, in 1839 bij Isaac. Ook hij wordt militair en overlijdt in 1862 als adjudant-onderofficier aan boord van het stoomschip Makassar in de Indische Oceaan⁶¹. Daarmee is deze tak Van der Poel uitgestorven.

Dochter Anna (1799-1830) trouwt in 1825 (het huwelijk waarvoor Isaac vanuit het Goudse Tuchthuis toestemming moest geven, zie hfst. VII.) op haar 26ste met de nooit eerder gehuwde 53-jarige Klaas Aldertsz de Jong en overlijdt vijf jaar later kinderloos. In ieder geval in 1829 wonen zij nog in bij Isaac (zie de Volkstelling, waar Anna als Naatje met een verkeerde leeftijd in het bevolkingsregister vermeld staat), dus Anna had Klaas niet om zijn geld getrouwd.

Een bijzondere levensloop kent ook dochter Geertruij (1802-1862). Deze spinster krijgt in ongehuwde staat drie kinderen: Jan van der Poel (1821), Pieter Gorter (!) (1830) en Cornelis van der Poel (1833). Wat meteen in het oog springt, is dat het tweede kind Pieter geen Van der Poel heet. Uit de akte blijkt dat de bij hen inwonende Jacob Gorter (zie hiervoor de Volkstelling van 1829) erkent de vader te zijn van dit jongetje.

Dit is de man waar Geertruij in 1838, dus acht jaar later (!), mee trouwt. Ze is dan al ruim 35 jaar en krijgt met hem nog drie kinderen. Waarom het huwelijk zo lang op zich heeft laten wachten en of Cornelis uit 1833 misschien toch nog weer van een andere vader was, we zullen het nooit weten. Van de beide jongetjes Van der Poel van Geertruij zijn er geen nakomelingen. Cornelis overleed al na een paar maanden en Jan, zoals we eerder zagen, stierf kinderloos een paar weken voor Isaacs overlijden.

Dochter Maartje (1812-1856) trouwt met Jan Akkerman, koopman en winkelier te Zaandam. Zij overlijdt in het kraambed als ze in 1856 een levenloos kind heeft gebaard. Haar zoon Isaak uit 1841 wordt een succesvol houtkoper in Den Haag en bouwt er ook diverse huizen. Isaaks zoon Jan Akkerman studeert in 1896 af in Delft als werktuigkundig Ir. en wordt een geslaagd zakenman in Indië en later in Nederland⁶². De maatschappelijk emancipatie van deze tak is daarmee in drie generaties overtuigend voltooid.

Ook dochter Marensia (Rensje) (1813-1853), eveneens spinster, krijgt in ongehuwde staat twee kinderen. Op haar 28ste schenkt zij in het huis aan de Heilige Weg 247, waar zij bij haar ouders woont, het leven aan dochter Cornelia. In mei 1846 wordt er uit haar een levenloos zoontje geboren, waarvan grootvader Isaac in het jaar van zijn overlijden nog de aangifte doet. Pas in april 1852, op haar 38ste, trouwt ze alsnog en wel met de 23-jarige snuifmaalter Cornelis Mol. Het jaar daarop overlijdt zij al en het huwelijk is kinderloos gebleven. Maar eerst komt Rensje nog op 2 september 1852 als "vrouw Mol" voor de rechter in Haarlem⁶³. Zij had zes weken eerder ruzie gehad met Marijtje Kok, weduwe van Egbert Oorthuis, en haar een klap gegeven en voor dief uitgemaakt. Voor mishandeling kreeg zij een boete van 3 gulden en voor smaad (injurie) een boete van 8 gulden. Tevens moest zij de kosten van de rechtszaak betalen, zijnde 10 gulden en 30,5 cent.

Zoon Jacobus (1815-1879), ziedhuisknecht, arbeider, trouwt met niet eens zo'n gekke partij. Margaretha Lucretia Leonarda Kessler was de dochter van de voormalige chirurgijn en vroedmeester van Krommenie, Philippus Kessler. Die had zijn vele kinderen allemaal van dergelijke chique namen voorzien. Hij was in 1826, toen Isaac nog gevangen zat, in Krommenie op 83-jarige leeftijd overleden, maar geloof maar dat hij Isaac gekend heeft.

Margaretha had dus geen beroerde achtergrond, maar was inmiddels wel 35 jaar en dreigde "over te schieten". Jacobus was op de dag af tien jaar jonger dan zijn vrouw. Ze trouwden in 1838 en kregen nog vijf kinderen. Alleen via hun zoon Philippus (1842-1924) loopt de lijn van manlijke naamdragers Van der Poel door naar het heden:

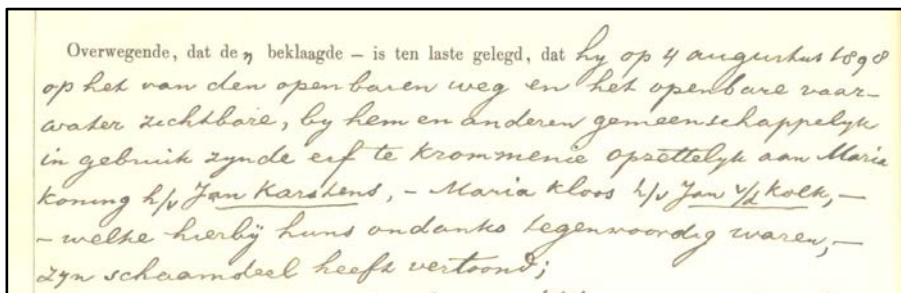
Jacobus van der Poel (1882-1928) → Jan Johannes van der Poel (1913-1993) → Peter van der Poel (1952) → Jurjen (1984) en Jan-Tijmen (1987) van der Poel. De jongste manlijke naamdrager van deze tak is Jurjens zoon Fynn van der Poel (2013).

Ook Klaas (1819-1867), molenaar, de jongste zoon van Isaac, ontkomt in 1841 niet aan een gang naar de rechter in Haarlem. Op 2 september diende de rechtszaak⁶⁴. Hij had op 27 juli 1841 de 10-jarige Klaas Luijting, zoon van Jan Luijting, van de grond getild en hem hevig geknepen. De 21-jarige Klaas, destijds hennepklopper, ontkende stellig dat hij geknepen had, maar twee getuigen bevestigden later dat de jongen heel hard schreeuwde. Bovendien was Jan Luijting naderhand met zijn zoon naar de dokter geweest. Voor mishandeling kreeg Klaas 1 maand gevangenisstraf en een boete van 8 gulden. Bovendien moest hij 10 gulden en 59 cent betalen voor de kosten van de rechtszaak, alsmede een schadevergoeding van 5 gulden en 60 cent voor de door Jan Luijting gemaakte medische kosten.

Gehoord de verklaringen der getuigen en de opgaven van den beklaagde ;
Gelet op het requisitoir van den Officier van Justitie, hiertoe strekkende, dat
de beklaagde Klaas Vander Pael, als schuldige aan
maedwillige mishandeling van Klaas Luijting, op
grond van art. 311 van het wetboek van Strafrecht,
zal worden veroordeeld tot eene gevangenisstraf van
eene maand en eene geldboete van f 8.- ; dat aan de
geroegde partij haar eis tot schadevergoeding zal
worden ontzegd, als niet genoegzaam bevestigd.

Klaas trouwde in 1844 met Jannetje Zonderland. Ze krijgen zes kinderen en drie zonen bereiken de volwassen leeftijd.

Twee daarvan blijven kinderloos en één daarvan, de naar zijn grootvader genoemde Izaak (1851-1919), was waarschijnlijk niet helemaal in orde. Hij deed er in ieder geval alles aan om de naam van zijn grootvader laag te houden. Van hem zijn meerdere veroordelingen bekend (1875, 1879, 1890, 1896, 1898), vier keer voor mishandeling en één keer (1898) voor openbare schennis van de eerbaarheid⁶⁵.

Van Klaas en Jannetje lopen via hun zoon Cornelis (1854-1938) twee lijnen door naar manlijke naamdragers Van der Poel in het heden:

lijn 1. Gerrit van der Poel (1882-1944) → Cornelis van der Poel (1915-1998) → André van der Poel (1955) → Ralf van der Poel (1984);

lijn 2. Pieter van der Poel (1896-1948) → Pieter van der Poel (1929-2005) → Rudi van der Poel (1961) → Henricus Rudi van der Poel (1992).

Bij Isaacs kinderen zien we vaak een leven in armoede, soms buitenechtelijke zwangerschappen en af en toe gedrag dat in strijd was met de wet. Dat laatste was weliswaar van een andere orde dan Isaacs ontsparingen, maar ook "korte lontjes" kunnen je voor de rechter brengen.

Het aantal naamdragers Van der Poel dat heden ten dage nog kan verwijzen naar Isaac als voorvader is dus heel beperkt. In de loop van de 20ste eeuw zien we dat zij gestaag de maatschappelijke ladder beklommen. Zo ze al weet hebben (gehad) van het verleden van deze voorvader, het heeft hen in geen enkel opzicht belast. En dat lag voor Isaacs kinderen wel anders ...

Belangrijkste bronvermeldingen

I. Afkomst

¹ ELO Leiden, Gildenarchieven, toegangsnr. 0509, inv.nr. 350, 't Boeck van de Mr. Chirurgijens, Register van de chirurgijns 1650-1777, met aantekening van benoemingen, vertrek en overlijden, en inv.nr. 351, 't Boeck van knechten en leerlingen, Register van de ingeschreven knechts en leerlingen 1683-1729, met aantekeningen over de carrière tot 1724;

Noord-Hollands Archief, toegangsnr. 3843, Ambachtsbestuur van Tetterode, Aelbertsberg en Vogelenzang 1596-1811, inv.nr. 61, Rekening van inkomsten en uitgaven van de binnenlandse of dorpslasten van schout en schepenen, 1700-1777, met achterin een lijst van schepenen, kerkmeesters en schaalvaders (1719-1734)

² <https://archieff.zaanstad.nl/archieven/zoek-in-de-archieven?mivast=137&mizig=210&miadt=137&miaet=1&micode=OA-0003&minr=1790542&miview=inv2&milang=nl>

³ Noord-Hollands Archief, toegangsnr. 3993, Stadsbestuur van Haarlem (Stadsarchief van Haarlem), inv.nr. 73, ingekomen stuk 094 (1739), Rekest van Amelia Schel, weduwe van de chirurgijn van Tetterode, Aelbertsberg en Vogelenzang, Adriaan van der Poel, om vergunning voor overname door Pieter Decker van de chirurgijnswinkel

⁴ Gerrit Jan Honig, Uit den Gulden Bijkorf, genealogisch-historisch-economische studiën over Zaanse Families, P. Out N.V., Koog aan de Zaan 1952 (m.b.t. de nalatenschap van Cornelis Jacobsz Honig)

⁵ Westfries Archief, toegangsnr. 0120, Oud Archief Stad Enkhuizen 1353-1815, inv.nr. 363 Officiantenboek 1705-1809, 1777, de benoeming van Jacob tot Commissaris van Kleine Geregtszaken

⁶ Advertentie "Oprechte Haarlemsche courant". Haarlem, 02-10-1783.

Geraadpleegd op Delpher op 21-08-2016,

<http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010799306:mpeg21:a0006>

⁷ <https://archive.ph/u6Ygw>

⁸ Noord-Hollands Archief, toegangsnr. 3843, Ambachtsbestuur van Tetterode, Aelbertsberg en Vogelenzang, inv.nr. 42, Stukken betreffende de voordracht en benoeming van schepenen, kerkmeesters, schaalvaders en regentessen van het Kinderhuis; 1789, 1793, 1794 Catharina van der Poel benoemd tot regentes

⁹ Levensbericht Cornelis de Koning Lzn. in het Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, 1841 (blz. 19-21):

http://www.dbnl.org/tekst/jaa002184101_01/jaa002184101_01_0002.php#3

II. Isaacs jonge jaren (1769-1793)

¹⁰ <https://www.openarch.nl/ghn:2a97e9d3-21a4-4e36-8c05-9b8e69967034/nl>

---

¹¹ Archief Zaanstad, DTB Lidmatenboek Krommeniedijk 1750-1811, 01-07-1766 inschrijving Hendrik van der Poel en Geertruij Gildemeester, komend van Uitgeest, uitschrijving naar Krommenie 12-09-1773

¹² Foto per mail van 01-08-2023 ontvangen van de Stichting Beheer Hervormde Kerk Krommeniedijk

¹³ Archief Zaanstad, ONA Krommenie, inv.nr. 3076, akte 689, 29 juli 1773, Johannes Beets

¹⁴ Krommenie zeventienvijftig, een uitgave van het Historisch Genootschap Crommenie, p. 52

¹⁵ Uit eigen verzameling

¹⁶ Prof.dr.E.H. Kossmann, De Lage Landen 1780-1914, Anderhalve eeuw Nederland en België, Elsevier-Amsterdam/Brussel MCMLXXVI

¹⁷ <https://picryl.com/media/optocht-te-krommenie-op-8-maart-1788-29be65>

¹⁸ Archief Zaanstad, toegangsnr. OA-0012, ONA Krommenie Johannes Beets, inv.nr. 3086, aktenr. 1496 27-05-1789

¹⁹ Informatie van Gerard Palmboom per brief van 12-06-2002 (hij vermeldt Roet i.p.v. Roes). Zie van hem ook "De historie van café-bar "Atlantic" deel I en II in Kroniek nr. 26 en nr. 27 van het Historisch Genootschap Crommenie

²⁰

<https://waterlandsarchief.nl/archieven?mivast=131&mizig=187&miadt=131&miaet=14&micode=BEELDBANK&minr=5529321&miview=ldt>

III. De jaren van ontsporing (1793-1813)

²¹ Noord-Hollands Archief, toegangsnr. 3993, Stadsbestuur Haarlem 1573-1813, inv.nr. 1569, Akte van Borchtocht, 24-05-1803

²² Zie noot 27 / 4

²³ Stadsarchief Amsterdam, Archief van de Directeur der Gijzeling, toegangsnr. 346, inventaris: 1 Register houdende afschriften van Gijzelingsbevelen (Recommandatie Boek)

²⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Reinier_Willem_Tadama

²⁵ Zie noot 27/ 4

²⁶ Zie noot 16

IV. 1813: Eerste rechtszaak en veroordeling

²⁷ Stadsarchief Amsterdam, toegangsnummer 5074, Archief der Rechtbank van Eerste Aanleg te Amsterdam 1811-1838

1. Inv.nr. 123 (1812-1813) Audentieblad van renvoeien door de kamers gewezen in raadkamer (met chronologische naamklapper)
2. Inv.nr. 133 (1813), nr. 193 Audentieblad van correctionele zaken. "Procesverbaal van correctionele terechtzittingen (1811-1837)
3. Inv.nr. 174 (1813), Minuut-vonnissen, "Vonnissen van correctionele terechtzitting (1811-1837)

---

4. Inv.nr. 270 (1813, O-R) Criminele Processtukken, elk jaar alfabetisch op de namen van de beklaagden (1811-1838), nr. 270 (1813, O-R)

²⁸ <https://archieff.zaanstad.nl/mediabank/zoek-in-de-beeldbank/detail/5ca3762b-292f-4b0e-9323-888df9d6228c>

²⁹ <https://www.zaanwiki.nl/encyclopedie/doku.php?id=quack>

³⁰ Historisch Gedenboek der herstelling van Neêrlands onafhankelijkheid in 1813, deel 2, p. 383:

https://www.dbnl.org/arch/kool010hist02_01/pag/kool010hist02_01.pdf

³¹ <https://www.zaanwiki.nl/encyclopedie/doku.php?id=krommenie>

³²

https://archieff.amsterdam/inventarissen/details/5074/keywords/correctionele/wit_hscans/0/start/0/limit/10/flimit/5

³³ <https://archieff.amsterdam/inventarissen/details/30398> (Koopmansboekjes Amsterdam())

V. **Gevangenschap en gratie (1813-1814)**

³⁴ Er bestaan geen lijsten van gevangenen uit die tijd. Stadsarchivaris Harmen Snel vindt, ook gezien de hoogte van de straf, het Rasphuis de meest voor de hand liggende plek (mail 26-07-2023)

³⁵ Archief Amsterdam, Beeldbank, Gerrit Lamberts (1810-1820)

³⁶ Nationaal Archief, toegangsnummer 2.09.17, Inventaris van de archieven van het Hooggerechtshof der Verenigde Nederlanden, [1813-1838], (1807) 1811-1838 (1845),

- inv.nr. 620 Register der gratiën 1813-1814, nr. 55;
- inv.nr. 631 (1814) Berichten ingekomen omtrent veroordeelden waarvoor rekestten zijn ingediend bij de koning;
- inv.nr. 661 Adviezen op rekestten om gratie uitgebracht aan de koning, minuten, 1814-1815, nr. 33;
- inv.nr. 678 Alfabetisch register op de adviezen in Gratie: klappers op de namen der veroordeelden waarover adviezen inzake gratie zijn uitgebracht, nr. 33;
- inv. nr. 680 Registre au transcriptions des lettres de grâce accordées par Sa Majesté dans le ressort de la cour impériale de la Haye, gevolgd door brieven van gratie, abolitie en rehabilitatie verleend door de koning

Nationaal Archief, toegangsnummer 2.02.01, Inventaris van de archieven van de Algemene Staatssecretaris en van het Kabinet des Konings, met de daarbij gedeponeerde archieven, 1813-1840, inv.nr. 20, KB nr. 96

³⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Alexander_van_Hugenpoth_tot_Aerd

³⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/Casparus_Bijleveld

³⁹ https://www.parlement.com/id/vg09llvzmizk/a_w_philipse

⁴⁰

https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Portraits_of_William_I_of_the_Netherlands#/media/File:Soeverein_Vorst_Willem_de_Eerste.jpg

---

VI. Recidive en nieuwe veroordeling (1814-1820)

⁴¹ Zie noot 46

⁴² Noord-Hollands Archief, toegangsnr. 33, Rechtbank van Eerste Aanleg Haarlem, Correctionele kamer (strafzaken),

- inv.nr. 126, Proces-Verbalen der zittingen 1820, nr. 42
- inv.nr. 148, Correctionele rol 1819-1822
- inv.nr. 163, Correctionele vonnissen 1820
- inv.nr. 183, Staten van onkosten van correctionele procedures 1811-1838
- inv.nr. 282, Register van veroordeelde personen 1811-1838

⁴³ https://www.parlement.com/id/vg09llw3whie/p_n_quarles_van_ufford

⁴⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Johannes_Ensched%C3%A9_%281785-1866%29

⁴⁵ <https://geschiedenislokaal023.nl/bronnen/stadhuis-1770>

VII. Afgewezen gratieverzoek en gevangenschap (1820-ca.1827)

⁴⁶ Nationaal Archief, toegangsnummer 2.09.17, Inventaris van de archieven van het Hooggerechtshof der Verenigde Nederlanden, [1813-1838], (1807) 1811-1838 (1845),

- inv.nr. 624 Register der gratiën 1821 – 11-1823, nr. 189;
- inv.nr. 637 (1821) Berichten ingekomen omtrent veroordeelden waarvoor rekestten zijn ingediend bij de koning (d.d. 26-11-1821);
- inv.nr. 664 Adviezen op rekestten om gratie uitgebracht aan de koning, minuten, 1820-1821, nr. 201;
- inv.nr. 678 Alphabetisch register op de adviezen in Gratie: klappers op de namen der veroordeelden waarover adviezen inzake gratie zijn uitgebracht, nr. 201;

Nationaal Archief, toegangsnummer 2.02.01, Inventaris van de archieven van de Algemene Staatssecretaris en van het Kabinet des Konings, met de daarbij gedeponeerde archieven, 1813-1840, inv.nr. 1334, KB nr. 84

⁴⁷ <https://hdl.handle.net/21.12102/38F00EACFB8F11DF9E4D523BC2E286E2>

⁴⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/Boudewijn_Donker_Curtius

⁴⁹ <https://archieff.zaanstad.nl/archieven/zoek-in-de-archieven?mizig=210&miadt=137&miaet=1&micode=OA-0002&minr=1099957&miview=inv2>, p. 28

⁵⁰ Het Utrechts Archief, Strafinrichtingen te Utrecht, toegangsnr. 18-4, Archief van het College van Regenten, inv.nr. 2 Notulen 1822-1824, 24 september 1823, folio 38

⁵¹ Archief Zaanstad, Huwelijks Bijlagen Krommenie 1824 nr. 4, akte van huwelijksstemming Isaac

⁵² <https://hetutrechtsarchief.nl/beeldmateriaal/detail/be09f89c-6596-59c7-a5ae-7ebee31a582a/media/1d548323-90e2-e0a4-c805-c01de3b450d2?mode=detail&view=horizontal&q=tuchthuis&rows=1&page=3>

⁵³ Het Utrechts Archief, Strafinrichtingen te Utrecht, toegangsnr. 18-4,

- Inleiding: Historisch overzicht;

- inv.nr. 209. Register van afschriften van uitgegane stukken betreffende het huis van verzekering, 1825, folio's 13, 32 en 33 (m.b.t. voeding)
- Het Utrechts Archief, Provinciaal Bestuur 1813-1920, toegangsnr. 79, Archief van de Commissarissen van de Koning 1815-1920,
  - inv.nr. 5675, Ingekomen afschriften van uitgegane stukken van de gouverneur c.q. commissaris van de koning betreffende algemene zaken, april 1824: op 9 april een Staat van Kleeding en Liggingsstukken van de bevolking in het tuchthuis (161 mannen en 39 vrouwen) en op 28 april een Nominatieve Staat der Gevangenen in 't Tuchthuis te Utrecht
  - inv.nr. 5678, 21 juli 1824 met de opdracht de correctioneel gestraften vanaf 6 maanden naar Gouda te vervoeren
  - inv.nr. 5679, augustus 1824, lijst van de desbetreffende gevangenen

⁵⁴ Zie noot 50, folio 86

⁵⁵ Archief Zaanstad, Huwelijkse Bijlagen Krommenie 1825 nr.15, akte van huwelijksstemming Isaac

VIII. De laatste twee decennia en Isaacs nageslacht

⁵⁶ Krommenie zeventienvijftig, een uitgave van het Historisch Genootschap Crommenie, p. 54

⁵⁷ [https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GY1F-CGS?i=300&cc=1498335;](https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GY1F-CGS?i=300&cc=1498335)

<https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CSRV-JQ6Z-9?cat=197067;>

⁵⁸ <https://www.numisbids.com/n.php?p=lot&sid=4149&lot=1048>

⁵⁹ [https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/archief/2.10.50/invnr/94/file/NL-HaNA_2.10.50_94_0105?eadID=2.10.50&unitID=94&query=;](https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/archief/2.10.50/invnr/94/file/NL-HaNA_2.10.50_94_0105?eadID=2.10.50&unitID=94&query=)

⁶⁰ Archief Noord-Holland, Vrede- op politiegerechten, Beverwijk, toegangsnr. 39, inv.nr. 14, vonnisnr. 52

⁶¹ "Nederlandsche staatscourant". 's-Gravenhage, 26-02-1864, p. 2. Geraadpleegd op Delpher op 22-07-2023,

[https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010791068:mpeg21:p006.](https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010791068:mpeg21:p006)

⁶² [https://zaanwiki.nl/encyclopedie/doku.php?id=akkerman_ir._jan.](https://zaanwiki.nl/encyclopedie/doku.php?id=akkerman_ir._jan)

⁶³ Archief Noord-Holland, Arrondissementsrechtbank Haarlem, toegangsnr. 452, inv.nr. 307, vonnisnr. 170

⁶⁴ Archief Noord-Holland, Arrondissementsrechtbank Haarlem, toegangsnr. 452, inv.nr. 296, vonnisnr. 122

⁶⁵ Archief Noord-Holland, Arrondissementsrechtbank Haarlem, toegangsnr. 452,

- Inv.nr. 330, vonnisnr. 213 (1875)
- Inv.nr. 335, vonnisnr. 29 (1879)
- Inv.nr. 346, vonnisnr. 34 (1890)
- Inv.nr. 357, vonnisnr. 413 (1896)
- Inv.nr. 361, vonnisnr. 289 (1898)

DRUKKERIJ LIBERTAS PASCAL UTRECHT
UITGAVE IN EIGEN BEHEER
OPLAGE: 100 EXEMPLAREN